

DISSERTATIO POLITICO-IVRIDICA INAVGVRALIS
SISTENS
DE

IVRE SVBDITORVM
EMIGRANDI

CVM PRIMIS EXTRA TABVLAS PACIS
WESTPHALICAE RESTRICTO

SPECIMEN PRIMVM

QVAM
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO AC POTENTISSIMO PRINCIPE
DOMINO

DOMINO FRIDERICO II.

HASSIAE LANDGRAVIO RELIQA

IN ACADEMIA HASSO-SHAVENBVRGICA
ILLVSTRIS IVRECONSULTORVM ORDINIS INDVLTV

PRAESIDE

VIRO ILLVSTRI ET CONSULTISSIMO
DN. REINH. ABRAH. MOELLER

IVR. DOCT. ET PROF. PVBL. ORD. ORDINIS SVI H. T. DECANO
PATRONO AC PRAECEPTORE SVO AETERNVM COLENDO
P R O L I C E N T I A

SVMOS IN VTROQVE IVRE HONORES AC PRIVILEGIA DOCTORIS
LEGITIME CAPESSENDI

EXCELLENTISSIMORVM ACADEMIAE PROCERVVM
PVBLICO EXAMINI SVBMITTIT AVCTOR

IOANNES CHRISTOPHORVS KRVG

NIDERZELLA - HASSVS.

D. IVNII *cl b* CCLXIX. H. L. Q. S.

RINTELI IMPRIMEBAT I. G. ENAX, A. T.

Reinh. Abrah. Moeller de iur. emigrandi p. 1. 1769.

525
5
1

1769, 1.

DISSERTATIO SOLITO QUONDAM INAVGURABILIS

IVRE SVBEDITORVM

EMIGRANDI

GYMNASII EXTRA TABULAS PACIS
WESTPHALICAE DISTRICTO

RECTORE MAGNifico, THESIMO
SERENISSIMO AC POTENTISSIMO PRINCIPIS
DOMINO

DOMINO FRIDERICO II.

HASSIAE LANDGRAVI HEREDITARIO

IN ACADEMIA HASSIO-KAROLINENSIS
MAGISTRI HONORABILISSIMI GREGORII ANDREAE

PRO MESTRE ET CANDIDATISSIMO

DR. REINH. ABRAHAM MOLLER

PRO LICENTIA

IN VIROQUE HONORIS AC LINGVAM DOCTORUM

EXCELLENTISSIMAM ACADEMIAM PROGRVAM

IOHANNIS CHRISTOPHORI KRUGI

D. GREGORII ANDREAE

RECTORIS ACADEMIAE HASSIO-KAROLINENSIS

ILLVSTRISSIMIS ATQVE EXCELLENTISSIMIS
DOMINIS
DOMINIS
SERENISSIMI ET POTENTISSIMI
HASSIÆ LANDGRAVII

RELIQVA

AD

SANCTIVS CONCILIVM

QVOD CASSELLIS EST

VOCATIS PATRIBVS

STATVS ADMINISTRIS

ET

CONSILIARIIS INTIMIS

DO-

DOMINO
IACOBO SIGISMUNDO
WAITZ L. B. AB ESCHEN

STATUS ADMINISTRATO
RIS PRINCIPIS CURIAE AC SUPREMI RERUM ME-
TALLICARVM TRIBVNALIS NEC NON COMMERCIO-
RVM CAUSSA INSTITVTI COLLEGII ATQVE INCLYTAE SO-
CIIETATIS DE EMENDANDA AGRICVLTVRA QVAE
CASSELLIS FLORET PRAESIDI

DOMINO
CAROLO L. B. DE BOSE

STATUS ADMINISTRATO
RIS GENERALI LEGATO COPIARVM METROPOLEOS GVBER-
NATORI SUPREMO SECVNDAE COHORTIS PRAE-
TORIAE PRAEFECTO ORDINIS CATTORVM
MILITARIS EQVITI

DOMINO
LEONH. HENR. LVDOV. GEORG.
L. B. DE CANNGIESSER

STATUS ADMINISTRATO
RIS SUPREMI APPELLATIONVM TRIBVNALIS PRAESIDI
INCLYTARVM ACADEMIARVM MARBVRGENSIS AC RINTE-
LIENSIS NEC NON COLLEGII CAROLINI
CVRATORI

ATV DOMINO
MAVRITIO WILHELMO
L. B. DE ALTHAVS

STATVS ADMINISTRO
REDITVVM PRINCIPIS ATQVE PROVINCIALIVM NEC NON
AERARII MILITARIS CVRIAE DIRECTORI SVPREMO
NEGOTIORVM BELLICORVM CVRATORI

DOMINO
ALEXANDRO EVGENIO
L. B. DV ROSEY

STATVS ADMINISTRO
SVPREMO AVLAE MARESCHALLO ET SVPREMO
AEDILITATIS DIRECTORI

NEC NON

PERILLVSTRI DOMINO
GEORGIO LENNEP

REFERENDARIO INTIMI STATVS EIVSQVE CANCELLARIAE
DIRECTORI
SVPREMI TRIBVNALIS APPELLATIONVM
CONSILIARIO

IVSTITIA ET CLEMENTIA
FIDE ET SAPIENTIA
INCLVTIS
LITTERARVM STATORIBVS
OPTIME DE PATRIA MERENTIBVS
DOMINIS
ET
MAECENATIBVS SVIS
INDVLGENTISSIMIS
CVM AMPLISSIMO
OMNIGENAE FELICITATIS VOTO
PIETATIS MONVMENTVM HOC SACRVM ESSE
VOLVIT

AVCTOR.

Praefatio.

Postquam arithmetica, quam Angli: *Political Arithmetic*, Galli: *Calcul Politique*, *Arithmetique Politique*, Germani *StatsRechenkunst* vocant, ingeniosa ars, cives in republica numerandi, magno politicorum ac eruditorum conatu, conservandae et augendae reipublicae esse coepit: atque cunctis fere rerum divinarum ac humanarum scientiis mirificam dedit foecunditatem: Studium prudentiae civilis in hac principali parte, nimirum doctrina conservandi atque multiplicandi civitatis incolas, non potuit non notabiliter emendari, augeri, clarificari. Atque etiam nec eruditorum certamina pro hac disciplina perpolianda, nec fervorem de eadem bene merendi, prius defervescere aut finiri credendum est, quam ad majorem pervenerit perfectionem, et quod optandum foret, deinceps

A

inceptis in peculiare ac perfectissimum systema redigatur. Tantum vero abest, ut res jam eo usque redierit, ut potius eandem adhuc inopem congruo nomine, quod neque vocabulum Germanicum *Bevölkerung*, neque Gallicum *population*, *peuplade*, ad inolem totius rei exprimendam sufficeret, haud immerito animadvertat Vir Acutissimus A. L. SCHLÖZER. (a) Ego quidem verbosiorum Graecorum linguam in adaequato nomine inveniendi, hoc enim in tot aliis noviter detectis scientiis feliciter evenisse constat, jam nec leviori auxilio fore putem: utrum vero vocabulum ἡ πολυανθρωποιία, latine *poliandropēia* in exprimenda hac peculiari scientia, desiderio atque expectationi eruditorum respondeat, nec ne? sit judicium eorum, qui in arte critica de principatu contendunt. Ad rem quod attinet, est scientia, quae modum tradit cives in republica conservandi atque multiplicandi. (b) Media autem vel positive s. extrinsecus; vel negative s. intrinsecus perficiuntur. *Positive*, quando regiones incolis aliunde accersitis frequentantur; quod proprie vocatur *Bevölkern*. *Negative*, dum de propagandis hominibus, conservanda eorum sanitate, et praecavenda subditorum emigratione sollicita cura adhibetur. Interna media multum et natura, et certitudine, et celeritate, et usu externis praestare, jam alii concinne demonstrarunt. (c) Cum vero homines in iis, quae
 ipsis

(a) In diatriba: von der
 Ansehlichkeit der Pocken in
 Rußland, und von Rußlands
 Bevölkerung überhaupt 3 St.
 S. 65. Anmerk. 1.

(b) Essai politique sur le
 commerce par Mr. de MELON
 p. 320.

(c) Celebr. Schlözer l. d. IV
 St. II Cap. § 17. S. 134. seqq.

ipsis nocitura sunt, modo iisdem fucate profutura videantur, saepenumero nimis securi, protervi atque injusti esse soleant: necesse est, ut hi in civitate ad id agendum, aut omittendum, quod saluti communi conducit atque nocet, iusta vi cogantur. Has Icti partes in praecavenda emigratione jam pro mediocritate ingenii tueri nobis proposuimus, eamque hac de re differendi fecimus legem, ut in *Seç. I.* de indole emigrationis in genere: *Seç. II.* de emigratione ex prudentiae civilis principiis. *Seç. III.* de eo quod iustum est circa emigrationem. *Seç. IV.* de crimine emigrationis agamus.

SECTIO I.
DE EMIGRATIONIS INDOLE
IN GENERE.

§. I.

Cum ex verbis ipsa rerum natura pateat, probante GELLIO, (d) et juri operam daturum, docente VLPIANO (e) ad omnem in verbis latentem obscuritatem,

A 2

ambigui-

ubi in his verbis: hätte Ludwig der xiv. nicht das Edict von Nantes widerrufen, und ein deutscher Erz-Bischof seine Protestantische Untertanen nicht zum Auswandern gezwungen; so würde Preussen noch nicht Preussen seyn, pro parte secutus est cogitationem Mr. de BEAUMELLE, quam vero perstrinxit Anon. in. den.

Beträgen zu den Gedanken des Hn. v. B. nebst einer neuen und verbesserten Uebersetzung dieser Gedanken, nach der Siebenten Französischen Auflage. Berlin und Leipzig 1754. S. 56. Anmerk. b)

(d) Noct. Att. L. 13. c. 10.

(e) L. 1. D. de J. & J.

ambiguitatem, errorumque genitricem evitandam, in indagandis nominibus attentum esse oporteat: Haud ab re arbitror esse, me de emigratione, dictione amphibolica, acturum, ab expositione vocis primitivae ejusque indole dissertationem exordiri. *Migrationis* vocabulum proprie (f) pro actu corporis humani acceptum, in sensu lato, graecis μετοίχησις, actionem significat hominis aliò se conferentis. In stricto nostroque juri magis attemperato significatu generatim, ad habitationis mutationem indicandam, usurpatur.

§. II.

Migratio autem in diversas, quae sub tripartita generali divisione continentur, dispescitur species. PRIMA divisio a nexu personarum migrantium est arcessenda. Quemadmodum enim vel ad nexum respicimus, qui inter gentes aut imperantem atque subditos intercedit; vel de jure privatorum inter se disceptatur; ita et migratio in *publicam* atque *privatam* dispescitur. ALTERA, ex diversa oritur migrandi causa. Vtpote enim causa est vel justa injustave; ita migratio in *justam* atque *injustam*: vel uti illa est voluntaria aut involuntaria, ita haec in *voluntariam* atque *necessariam* (g) dividitur. TERTIA denique

(f) Theologi ac Rhetores saepius improprie hac voce utuntur: neque jus Romanum metaphoricis migrationibus vacare, docent exempla L. 6. D. de divorciis. L. 3. C. de apost; L. 2. C. Theod. eodem et L. 2. C. Theod. de censitor.

(g) De utriusque satis nota subdivisione in laudabilem, vituperabilem et indifferentem, non est ut dicam; bene vero de illa, qua in simpliciter et secundum quid ealem dispescitur. Vid. GE. CHRIST. GRIESINGER in diss. sub praesi-

denique ex fine, quo migratio tendit, aestimata, format partitionem in *plenam* ac *minus plenam* migrationem. Plena cum animo sedem fortunarum plenarie commutandi est conjuncta, id est, proposito, se suamque familiam atque bonorum substantiam, civitati, cui quis adscriptus est, penitus subducendi; quae proprie **EMIGRATIO** vocatur. Minus plena est duplex: una, qua quis domicilium sua sponte, salvo subjectionis nexu mutat, aliudve in alio loco, intra tamen fines ejusdem reipublicae, sortitur. Haec ut a priori distinguitur, **EMIGRATIO MINUS PLENA** (*b*) melius **TRANSMIGRATIO** (*i*) nuncupatur. Altera quae a conductore, nudam habitationem mutante, praedicatur, in sensu juris proprie **MIGRATIO** (*k*) dicitur.

§. III.

Nostri instituti objectum est plena migratio s. **EMIGRATIO** cujus descriptionem dedimus §. antec. Verum
in

dio FERD. HARPRECCHT, Tübing. 1755. habita §. V. et VI. Genuinam vero utriusque differentiam solide exposuit cel. IOH. CHRIST. RUDOLPH in observ. de jure emigrandi, transnigrandi subditorum eorumque expulsiōe et transplantatione.

(*b*) Quod probatu facillimum est ex scriptis, quae de consuetudine emigrationis existant. cf. MAGN. PERANTIQUEAE MARCHBURGENSIS ACADEMIAE Pro-

cancellarius IOH. GE. ESTOR in der bürgerlichen Rechts-Gelehrsamkeit der Deutschen Th. 2. §. 3469.

(*i*) Cel. RUDOLPH l. d. §. VI.

(*k*) Interdictum de migrando in gratiam conductoris migrantis a Praetore introductum in Libr. D. XLIII. Tit. XXXII. adservatur: in quo tamen vox emigrare, ut HARPRECCHTIO l. d. §. 2. erronee videtur, plane non occurrit.

in ea nunc definienda retinemus definitionem ab IOANNE CHRIST. RVDOLPH Antecessore in Academia Erlangensi meritissimo datam: *quod sit actus quo subditus perpetuus a republica recedit.* Minus accurate IO. GE. SIMON (l) quem LAVTERBACHIVS (m) aliique sunt secuti, illam definivit (n) *per facultatem domicilium penitus et civitatem commutandi, seque cum omnibus bonis pro lubitu alio recipiendi.* Reliquum emigratio etiam *desertio civitatis*, et in vernacula: das *Emigriren*, *Auströten* der *Untertanen*, *Auszug*, *Abzug* vocari solet.

§. IV.

Ne quicquam autem dissimulasse, aut opere tantum tectorio, ut ajunt, rem exornasse videamur; scriptorum,

(l) In praesidio academico Francof. et Lipsiae 1787. in 4. ed. Part. II. dist. XI. de emigrat. Cap. 1. Thef. 1. n. 1. p. 613.

(m) In Colleg. theor. pract. P. III. L. XLIII. tit. XXXII. §. V.

(n) Ex triplici ratione haec definitio falsa videtur, 1.) quod emigratio non consistit in facultate libere discedendi, nisi iusta praecesserit causa. 2.) Quod definitionem emigrationis haud ingredi debeat notio domicilii. Nam recte civitatem a loco et urbe distinguit ARISTOTELES L. 3. Polit. cap. 2. Domicilium vero, ut ipse LAVTERBACHIVS vol. II. dist. jun-

ctim edit. disp. LXXII. de domicilio fatetur, consistit in habitatione, sede locove, ubi quis sedem fixam habere intendit; cum universalis domicilii usus hodie cessat, et Patria improprie domicilium vocatur. 3.) Quod emigratio non necessario cum commutatione civitatis sit conjuncta; si desertor civitatis vitam eligeret vagabundam, aut turpem ad praedas agendum constatam amplecteretur societatem. Licet tales perdita nequitia praeditos homines, ubi vis gentium delinquere, nemo unquam negaverit.

ptorum, quae huic rei illustrandae inferviunt, quibus etiam respublica litteraria paene abundat, dabimus indicem. Huc collimant cum politica, quae regulas prudentiae civilis, (o) praepimis circa augendos atque conservandos cives (p) tradunt: Tum iuridica, quae edita sunt scripta de jure emigrandi tam in genere, quam de emigratione ex causa religionis in specie (q) de

(o) In quo scientiarum genere inter illustres personas se ducentem atque principem praebuit G. M. Comes Schaumburgi, Lippiae et Sternbergae, PHILIPPVS ERNESTVS, qui academiae Marburgensi valedicturus, prudentiam civilem delineavit, eamque publicae ventilationi 1677. exposuit.

(p) Nonnulla recenset Cel. GOTTF. ACHENWALL in der Staats-Klugheit Th. I. B. II. Hauptst. XII. adde Ihrer Kaiserlichen Majestät von Rußland Instruction für die zu Verfertigung des Entwurfs zu einem neuen Gesetzbuch verordnete Commission, Riga und Mictau, Cap. XII. et celebr. SCHLÖTZER von der Unschädlichkeit der Pocken in Rußland, und dessen Bevölkerung überhaupt.

(q) CHRISTOPH SUANMANN de jure emigrat. et detract. Lips. 1642. 12. 10, GEORG

SIMON de jure emigrandi Jenae 1670. conf. §. III. diff. not. 4) HORN de desertoribus civitatis. HENR. HILDEBRAND de intempestivo civium discessu cohibendo Altorf 1716. CHR. FERD. HARPRECHT de jure subditorum emigrandi restricto, resp. GEORG. CHR. GRIESINGER Tubingae 1755. 10. FRANC UNGER an emigratio subdito denegari queat? WÜRZBURG 1750. IOAN CHR. RUDOLPH observat. de jure emigrandi. ERLANGAE 1756. conf. §. II. diff. not. g) accessit ejusdem diff. de transplantatione subditorum in locum emigrationis vel expulsionis religionis causa non substituenda ad I. P. O. art. V. §. 36. ERLANG. 1768. reliquorum, de emigratione ob religionem, indicem exhibent, Viri illustres 10. STEPH. PÜTTER in elem. juris publ. germ. L. VI.

de censu emigrationis, (r) de jure belli, foederum pangendorum, conquirendi milites, exteris militandi atque avocandi vasallos, (s) nec non de territoriali potestate (t) ac subditorum homagio, (v) confinemente, expulsiōne atque transplantatione, (x) aut quaecunque alia, his adnumerare velis. (y) Age! quid plura? inquires. Attamen quaeso! inter hos omnes, quorum plerique libertatis germanicae strenuos egerunt vindices, qui idem, quod nobis arrisit, dissertationis argumentum, in arenam disputatoriam publice protulerit, illudve ex omni parte absolverit, reperies neminem.

SECTIO

C. I. S. III. §. 639. et FRANC. DOMIN. HAEBERLIN in suis atque b. PERTSCHII annot. in Schmaussii comp. iur. publ. L. III. C. III. §. III. p. 612. not. 4).

(r) Vid. PÜTTER l. d. HAEBERL. l. d. L. III. C. IV. §. 18. pag. 651. atque GENEROSISS. IOANN. CHR. DE SELCHOW. in Elem. J. G. priv. hod. §. 223.

(s) PÜTTER L. V. C. VI. per tot. HAEBERLIN de libertate foederum pangendorum L. III. C. IV. §. XX. p. 653. et L. II. C. 13. exteris militandi L. III. C. IV. §. 23. p. 659. de conquestione militum p. 660. et 661. n. ff. de jure avocandi vasallos p. 715. seqq. (t) HAEBERLIN p. 585.

(v) Id. p. 619.

(x) Id. p. 716. adde HENR. HILDEBRAND. ibidem allegatam diss. de resignatione homagii recusam ALTORFII 1757.

(y) Ceterum me quisquam facile levabit labore, omnes persequendi scriptores, qui in reliquis migrationum speciebus exponendis desudaverunt, ac de migratione gentium, Electorum, aliorumque Principum migrationis jure, militum transitu; de legatorum, studiosorum, mercatorum jure, privilegio usu et obligatione scripserunt. De quibus summatim egit b. IOANN. OEST in dissert. inaug. de Jure migr. Marb. 1708.

SECTIO II.

DE EMIGRATIONE EX PRVDENTIAE
CIVILIS PRINCIPIS.

MEMBRVM I.

DE EMIGRATIONE DISSVADENDA.

§. V.

Quamprimum, multiplicato genere humano, ad beate in terra vivendum, mutua relatio moralis, per quam nos universaliter ad commune bonum promovendum interne obligamur, non sufficebat; sed majus, immo perpetuum ac firmissimum felicitatis praefidium, quod vim improborum vi defenderet, requirebatur, ut eadem haud impedita prosperitate fruere-
tur homines, ad quam natura humana ex communi omnium voto ac intentione adniti solet: Patres in majores societates, quas CIVITATES vocamus, ad communem securitatem atque salutem conjunctis viribus sub imperio civili per remedia justa obtinendum, coierunt. Ideoque naturae hominum, eorumque probabili intentioni & consequenter pacto de salute publica obtinenda constituto, sine quo finis reipublicae nusquam obtineretur, consentaneum est, ut omnes homines omnium generum, quotquot in civitate vivunt, conjunctissimam, universalem, perpetuam atque immortalem, usque dum aliud quicquam convenerit, contraxerint societatem. (z)

§. VI.

(z) GROTIUS L. 2. C. VI. §. 4.

B

§. VI.

Posita autem civitate: ponitur ejus essentia, quae in numero tot civium consistit, quotquot eorum in civitate pro intrinseca ejusdem possibilitate, ea, quibus ad vitae necessitatem, commoditatem, jucunditatem, atque securitatem egent, consequi possunt. Nec mirum, si praeterque et maxima felicitatis genera, quae reipublicam rigant, ex hac civium copia, tanquam ex securigine promanant. Plus contra, quam par est, civium numero aucto vel imminuto, respublica indubitanter impeditur, quo minus optatam salutis metam contingere queat. Ex quo haud difficili negotio perspicere licet, quid reipublicae intersit, intrinsecam nosse civitatis virtutem, atque numerum civium fini reipublicae consequendo parem, aut, ceu res postulat, augere atque tueri: (a) quam perperam vero res in civitate sint constitutae, si mensura communis salutis, ex qua spiritus civitatis pendet, subditorum arbitrio relinquitur, omnibusque et singulis quasi praeda concedatur.

§. VII.

At hoc in spontanea contingit emigratione: Quae discedentes, relicta Patriae salute, non nisi suo serviunt

(a) Egregie rem illustant Mfr. DE MONTESQUIEU de l'Esprit des Loix, cfr. les oeuvres Tom. III. Livre XXIII. Mfr. MELON chap. III. & XXIV. Mfr. DE BILEFELD Tom. II. chap. XIV. Otto Dietrich Lüttkens Untersuchung des Satzes, daß die Glück-

seligkeit eines Reichs in der Menge des Volks bestehe. In den Decorumnischen Gedanken Theil V. Heumann im Geist der Gesetze der Teutschen Cap. XI. §. 2. S. 121. Cel. Achenwall loc. d. Hauptstück XII. et Schlözer 4 St. III. Cap. S. 136.

unt comodo: maxime necessariam reip. civium multitudinem imminuunt; et quicquid ad communem adjuvandum salutem de opibus suis sunt polliciti, civitati ultro subducunt. Quae res dici non potest, quantopere contra finem, ob quem in unum coaluit respublica, repugnet, quantumque detrimenti civitati importet. Fac enim multis claris viris, (b) et necessaria incolarum omnis generis copia privari patriam, civitati, si primum in ejusdem *Statum internum* considerationem intendimus, auferuntur bona, quae sanitatem, educationem, religionem, bonas artes atque scientias, agriculturam, opificia ac nexum perficiunt, quo florem commerciorum atque felicitatem civitatis publicam contineri, Vir illustris FRID. GVILIELM. PESTEL in dissert. *de servitute commerciorum* §. I. conducet. Sic demum

B 2 vero

(b) Ultro equidem non fecerit et sentinam civitatis, neque inofficiosam hominum sortem, cujus fortunam dolemus; sed quosque optimos cives animi dotibus, corporis viribus, ac opibus conspicuos emigrare solere, experientia docet. Hoc tamen inter literatorum atque illiteratorum discessum interesse puto, quod hi Patriae non nisi veluti glebae adscripti comodo esse queant; illi vero, interrogati, curjatis sint, cum SOCRATE, se mundanos esse, rectius respondeant. Is, patriam suam non uno aliquo loco affixum esse,

nec animum suum exiguis cancellis contineri posse, credebat: hinc orbis plagas patriae nomine salutare maluit, quam ut igneam suam mentem sesquipedali terrae frustillo inclusam voluerit. Immo litteratis alibi saepe commodius prospicitur, ut dotes animi exferant, saepius autem experiuntur illud: nullus propheta est acceptus in sua patria. Hanc ob rem melius reipublicae confulitur, ut, si in aliquo eximio cive magnam collocaverit fiduciam, eundem singularibus pactis sibi adstringat.

vero attritis reipublicae viribus, (c) habita *status* reipublicae *externi* ratione, civitas majori quo indiget alieno auxilio, exteris civitates ditiores, seque ipsam minus potentes

(c) Verbis justo pluribus in enarrandis exemplis, quibus historia omnium temporum abundat, commorarer, si omnes memorare vellem populos, qui incauta civium imminutione sollicitudinem sibi fecerunt, ac ipsi, castoris instar ut vulgo dicitur, sibi virilia exsecarunt. Reges Hispaniae reprehendi solent, Saracenos quondam atque Iudaeos e regno expulisse. Illi, quos Galliam non recepisse dolet MR. MELON. Chap. IV. p. 55. in Africam commigrarunt, vid. CAROLI VERARDI de expugnatione Regni Granatae dialogi in Hispania illustr. Tom. II. p. 861. Hos cum Turcicum Imperium exciperet, BAJAZETHVS sic de FERDINANDO Rege, iudicasse dicitur: Er verwunderte sich über König Ferdinands Weisheit und hohen Verstand, daß er sich selber dessen, dadurch alle Stände und Herrschaften reich, herrlich und mächtig worden, nehme sich eines so grossen Volks beraubet hätte. SIMON. I. d. Qua in

re non Romanorum imitati sunt prudentiam, qui ut superfluum atque noxium sanguinem reipublicae emitterent, coloniis turbidae plebis occupatas frequentarunt provincias. Interea Hispaniae Regnum id, quod antea sibi vitio datum fuit, hodie paene emendavit. Regnante PHILIPPO V. I, 140, 103. familiarum exemptis amplissimis: Initio hujus seculi, 6, 000 000, et a. 1740, ut ex annalibus, journal oeconomique, anni 1765 patet, 6 225, 669 incolarum numeravit. Dantur regiones in germania, praeter BRANDENBURGICAS, quibus funesta Hugenottorum e Gallia expulsio septendecim colonias, et quadringentas familias ruri, totidemque in urbibus habitantes adduxit: Hodie est frequens regnum Galliae, posteaquam offensum agnovit, atque Lotharingia accessit, 24, centenis millibus incolarum, ut ex opere MR. de MESSANCE tradunt Göttingische Anzeigen 3. Stück 1768 80. p. 639. I. d. § 4.

potentem reddit, ad repellendam, quam ab his metuit, violentiam; atque adeo se praedam ac manubias potentiori atque valentiori reportare cogitur. Quem funestum obitum interitumque reipublicae, quasi vicissitudinem vitae de Phoenice fabulari solitam, gentium Lycurgus SAM. PUFFENDORF, (d) ceteroquin dissentiens, his verbis depinxit: *unius civitatis, inquit, corruptio alterius est generatio, unius decremента, alterius incremento cedunt.* Siccine vero (e) regiones emigratione evastantur? singulorum dilabitur felicitas? publicae impeditur salutis contactus? ac civium sanguine semel parta, cruenta morte dissolvitur societas?

§. VIII.

Neque vero nos dimoveret de sententia, quod clarissimi Viri, Magni GROTII (f) specioso simili decepti, sibi aliisque persuadeant: sicut aliud esset aquam ex flumine haurire; aliud rivum diducere; sic tantum differre, utrum cives singulatim ac diu, an catervatim atque semel discedant. Quid? quod ex migrandi licentia commodum sentire possit civitas, adscitis aliunde egregiis viris. Neque quod alii existiment, germaniam incolis exuberantem exundare, tantum prodesse, quantum corpori humano conducit, superfluum emittere sanguinem. Neque quod alii in ea sint opinione, ac si omne detrimentum, quod civium discessu civitas patitur

(d) Loc. d. § 4.

(e) LIVIUS libr. 41. c. 8.
Summa querelarum erat cives suos
Romae censos plerosque Romam
commigrasse, quod si permittatur,

per paucis lustris futurum, ut deserta oppida, deserti agri, nullum militem dare possent.

(f) Quod exstat in Tr. de I.B. et P. L. II. C. V. § 24. n. 2. sqq.

patitur, exaequatione census emigrationis, passim gen-
tibus Europaeis usitati, penitus pensaretur.

§. IX.

Dicta haec breviter diluemus. 1) Claudicat atque vi-
tiosum est istud GROTII: singulorum discessu non plus
noceri civitati, ac si ex flumine, rivo non diducto,
aqua hauriatur. Quo simili rem illustrari, si videbitur:
hoc tamen rei magis convenire videtur, ut patresfami-
lias, tanquam fontes, familiarum, quae civilem ununt
societatem, cum rivulis comparentur, qui decursus
aquarum de fonte in flumen dicuntur. Quae cum ita
sint, discessu singulorum civium, qui cum familia abe-
unt, aut liberis adhuc procreandis studere possunt, qua-
si rivuli diducuntur: et sive singulatim, sive gregatim
discedant cives, respublica eadem prole ac posteritate
emigrantium, totidemque incolis privatur. At inqui-
es: hoc interest, ut minus detrimenti civitati immine-
at, si sensim ac pedetentim discessio eveniat, quam si
plurium discessus in perniciem patenter excreseat:
quemadmodum, oppositi ratione habita, alluvione in-
crementum latenter, vi autem fluminis semel ac simul
adjiciatur. Constat vero inter omnes, ut homines in-
juriam aquarum vi fluminis eventem non suo labore
avertere soleant; sed omnem curam in ripis munien-
dis eo dirigere consuecant, ut alluvionem praeripiant,
aut sibi nocituram abducant. Deinde cum, ipso facen-
te GROTIUS, e civitate discedere non licet, si ex fiducia
multitudinis bellum sit suscipiendum: sequitur inde,
ut, quippe ex eadem fiducia multitudinis hominum res-
publica non ad externam solum, sed ad internam quo-
que

que felicitatem consequendam in unum coaluit, nec belli nec pacis tempore sine superioris permisso nemini discedere liberum esse queat. Quo minus dubitandum est, quin acervatus hominum discessus, magis seditionis ac tumultus colorem ducat, et id quod uni licet, alteri aequè justum esse debeat (g). II.) Germaniam ex emigrandi licentia hodie lucri quicquam facturam esse, negamus. Enim vero et migrationes gentium, tyrannicae in Belgio, et pestiferæ in Gallia persecutiones cesarunt: et reliquæ Europæ Proceres fere ad unum omnes exitum civium e suis terris præcluserunt, (h) Iuraque indigenatus, diversæ religionis, aliaque plura impedimenta circumspèctionem in recipiendis peregrinis adhibendam (i) multis partibus exaggerant. Agmen vero argumentorum, ne ea, quæ in præfatione de difficultate frequentandi regionem alienigenis dixi, ruminare videar, claudit istud TACITI: *nullum ante Germanos virtute esse populum*. III) Iam ex animis hominum de nimia germaniæ incolarum copia conquerentium inanem tamque insitam opinionem evulsi HEVMANNVS, (k) qui inertium atque desidiosorum molem, solertium vero inopiam, ac potissimum politiae defectum verius accusat. Et quamvis una provincia incorporata nimia incolarum copia prematur: facius

(g) Quo argumento PUFENDORFFIUS I. N. et G. L. VIII. C. XI. contra GROTIUM utitur.

(h) Conf. §. XVIII. dist.

(i) Vide D. CHRISTOPH. LVDOV. KLEINSCHMIDT *Samm.*

lung *Stef. Landes-Ordnungen* vol. I. p. 49. et ordinatio de 24. Maji 1604. pag. 495. in not. adde constit. de 30. Aug. 1732.

(k) L. d. Cap. XI. §. 1 & 10.

pius tamen plus transplantatione, quam effrenata civium emigratione reipublicae (1) consulitur. IV) Falsum est, quod censum detractus cum detrimento, quod reipublicae civium discessu adfertur, exaequare soleant. Major hoc est detrimento, quam commodum illius tributi, quod in decima plerumque parte pretii bonorum exporratorum consistit. Quo itaque nec jactura reliquorum bonorum attenditur, nec neocivis in locum abeuntis substituitur; nec melior reliquorum civium, qui inde periclitantur, redditur conditio. Commodum fisci, si dicendum quod res est, plerumque censu emigrationis, haud sine dispendio salutis publicae agitur.

MEMBRVM II.
DE EMIGRATIONE PRAECAVENDA.

§. X.

Meditaturus nunc de remediis, quibus perniciose averti possit emigratio, duo huic rei paria fore media arbitror. Vnum, quo imperium civile ex sua parte suis satisfactorum officiis, iis comparandis studet, quibus homines, non ad calamitose vivendum a natura facti, ad commoditatem, jucunditatem et tranquillitatem vitae egent. Quam regulam suo in praemeditata Nomothesia oraculo Gloriosissima Imperatrix Russiae, CATHARINA II. novissime his aureis comprobavit verbis: Je glückseliger die Menschen in einem Reiche leben, desto leichter vermehret sich die Anzahl der Einwohner (m). Deinde: Allenthalben wo gut Leben ist, da vermehren

(1) ill. RUDOLPH l.d. S. 33.
(m) Ihrer Kaiserl. Majest. in

Russland Instruction für die Gesetz-Commission Cap. XII. S. 272.

mehren sich die Einwohner (n). Quo pacto consequenter removentur caussae, quae cives ad patrios lares relinquendos procliviores reddunt, ut: tyrannis (o) denegata religionis (p) libertas, seductoriae persuasiones, ini-

(n) Ibid. s. 274. Wilhelm Bells gekrönte Preisschr. von den Uebeln und Folgen einer starken Bevölkerung, 1762. Quare cura intentior, cum de communi omnium salute, tum de connubiis, agricultura, commerciis, officinis operum manufactorum, studiis, et sanitate subditorum est adhibenda. De Principum ratione subditorum conservandi sanitatem, Vir ill. atque Exper. GEORG. PHILIP. MICHAELIS, in Marburgensi Academia Professor Medicinæ Primarius, superiore anno egregie differuit.

(o) Quo sua quemque contra tyrannum, qui publicas privatasque civium fortunas evertere, eorumque bona ac vitam suae libidini consecrere et salutem reipublicae susque deque habere non dubitat (Beherzigungen S. 680. seq.) a natura trahit defensio, docet CICERO L. III. off. c. 6. Praeferenda tamen est, ut ipse fateretur in Epist. ad Attic., prudentia,

qua male se evrupaveioat inquit: *quam optima spe dimicare.* Christiani, maiori reuelatae religionis officio satisfacturi, primum ad supplicationes et preces confugiunt, deinde fuga sibi potius consulere, quam violentiam contra principem experiri malunt. GROTIUS L. I. c. IV. Nec dissentit NICOLAUS VERNVLAEVS in instit. Polit. Lovanii 1647. fol. L. I. tit. 21. p. 143. qui impietatem, libidinem atque intemperantiam quoque in caussas evertendae rempublicam refert L. I. Tit. VI. c. II.

(p) Praeter scripta, quae de religionis tolerantia notius existant, placent, quae tradit Auctor in den Beyträgen zu den Gedanken des Hrn. von Beaumelle S. 57. not. d, mallem vero, quod ad Germaniam attinet, antiqua probare, quam cum iis, qui maiorem religionis tolerantiam, ac legibus imperii convenit, suadent, immemores, quam tenaces religionis san-

C

(9) iniquum iudicium, perfidia, inopia victus, (r) bellum quod minus necesse est, et indiscreta in pace mili-

guine maiorum partae habeantur Germani, causas tricennalis belli revocare. Quid de calamitosa Polonia dicam?

(9) Nomotheta Hassiacus in constitut. a. 1723. d. 12. April. 1753. d. 27. Febr. 1756. d. 12. Febr., et Württembergicus, docente Harprechtio l. d. §. 15. et 21. felicissimo effectu subditos dehortati sunt, ne falsis persuasionibus eorum aures praebeant, qui de felicitate novarum coloniarum in America verba facerent. Sic paucis quoque abhinc annis nonnulla circumum directoria Kreis-Ausschreib. Nenter transmigrationsi subditorum in Rusiam irenas imposuerunt. Plura von Emissionen und Rundschaften vid. apud VATELIVM l. d. B. I. Cap. VI. §. 75. numerum subditorum qui ab a. 1750 usque ad a. 1756. e terris Württembergicis, Durlacensibus, Helveticis ac Palatinatu in Americam commearunt, tradit Gottlieb Mittelberger in der Reise nach Pensilvanien. Operae pretium autem fore puto, si quis de causis atque sequelis diminutionis

incolarum Germaniae prolixiora verba faceret.

(r) Egestatis causa est 1) vel ipsa natura, quae propter rerum indigentiam nimiam hominum copiam emigrare iubet, ut Lydorum aliorumque exempla docent, quae referuntur a SIMONE l. d. cap. III. p. 645. 2) vel neglectus politiae, ut: parum culta natura, civium voluptas, luxus, ebrietas, otium, quae publicam efficiunt aerumnam. Hac de re in lege Divi CAROLI Hassiae Landgravii d. 12. April 1723. promulgata cautum est. Was gestalt wir aus Landessätterlicher Vorsorge dahin gnädigst bedacht seynd, unsern Untertanen und Handwerkern in unsern Fürstenthümern und Länden zu prospiciren, und deren bestes zu befördern, gestalt wir dem zu dem Ende im Werk begriffen auf Mittel und Wege zu sinnen, wie sonderlich denen Handwerkern in unsern Länden, die Mangel an Arbeit und Nahrung haben, dergleichen nicht allein zu verschaffen, sondern denen selbst auch darneben solche beneficia zukommen zu lassen, daß sie vor sich

militum (s) conquisitio (r). His remotis, boni civis animum nunquam desertionis Patriae subire poterit cogitatio.

J. XI.

und die Zhrigen ein gutes Auskommen davon werden haben können. In lege regia de $\frac{1}{12}$ Mart. 1737. wie es mit Confiscation derer Deserteurs auch annotation derer in fremde Kriegsdienste angetretenen Unterthanen Vermögens soll gehalten werden §. 18. haec verba leguntur: Und auch auf diese Art solchem höchstschädlichem Uebel je mehr und mehr vorgebeuget, und unsere intention die Unterthanen bey redlicher Nahrung im Lande zu behalten, erreicht werde. 3) Vel quod subditi novis atque turpi lucri cupidis indictionibus opprimantur, atque in servitutem nisi infra omnem humanitatem abducantur. De hoc propudiosic vaticinatur instructio Moiseovica l. d. §. 275. Wenn aber ein Land so sehr mit Auflagen beschweret ist, daß die Leute aller ihrer Mühe und Arbeit ungedachtet, kaum den nöthigen Unterhalt finden; so muß dasselbe Land lange Zeit von Einwohnern entblisset seyn. Objectiones amovit §. 277 seq. Judicium quoque Heumannii quod de eodem momento fecit im Geist der Gesetze der Deutschen Cap. 12. §. 9. huc

repetere lubet: Den Deutschen Fürstl. Häusern hat es niemals an Regenten gemangelt, welche die Herzen der Unterthanen an sich gezogen — Hingegen finden sich Republicken und Städte, in welchen nichts als Ehr- und Geldgeiz herrschet, gute Wirtschaft und Pollicez verschwinden, verdorben, gemißhandelte Rechte, schwere Auflagen, vertreiben die Einwohner, und schrecken die Fremden ab. Wer solte hier an die Liebe zum Vaterland denken! et Cap. II. §. 14. bey übermäßigen Auflagen hingegen werden sie murrisch, nachlässig und trachten sich zu entfernen. Carthaginenses quum, teste POLYBIO, ex imperio in Africanos grandem aerario pecuniam per fas nefasque intulissent, mediam fructuum partem auferentes, tributa duplicantes, factum est, vt pleraeque civitates feditionis militibus accederent.

(s) De qua abroganda iustum Sereniff. nostri Principis, Patris Patriae, illustre quod Castellis est a curandis rebus ad bellum spectantibus Concilium per rescript. d. 16. Oct. 1766. patefecit.

(r) Ceterum adhuc plures

C 2

§. XI.

Alterum, quod optimo consilio plerumque cum priori conjungitur, in eo consistit, ut cives malevolentes civitatis sacramentum, emigratione sanctione poenali interdicta, vi coerceantur, ne arbitrariorum ausu a pacto civitatis recedant. Nam si lenitate parum effici in antecessum probabiliter constat, aut frustra jam mitiora adhibita sint media: dubitandum non est, quin Nemesis ad civium perfidiam, quae civilem dissipat societatem, vindicandam justo excitetur. (u)

Quod

huc referri posse caussis, non negamus ex VERNVLEIO l. d. L. l. Tit. IV. cap. II. Sit exemplo nimia de peregrinis opinio cum indigenarum contemptu conjuncta. Qua de re HEINECCIUS in oratione dissertationi de origine atque indole jurisdictionis patrimonialis praemissa, his verbis subtiliter judicat: *quasi ea lege nobiscum transegerit natura, ut omnes sapiant exteri, ac peregrini, nos soli ab omni recta ratione inopes velut umbrae feramur. Quae res dici non potest, quam absona sit, quantumque detrimenti adferat reipublicae.* Idque hoc simili illustrat von IVSTI eben als wenn der Gärtner seine Pflanzen die er zur Erzeugung seiner Gewächse nöthig hat, andern Gärtnern ablaufen, und seine eigene hervorkommende junge

Pflanzen eben dieser Art aus Mangel des begießens und der Wartung verdorren und unfruchtbar lassen wolte. Cfr. etiam Mr. de Beaumelle l. d. Herr und Diener S. 222.

(u) Hanc regulam cum priori, quam §. X. dedimus sic conciliare studet von Battel im Völkerrecht aus der Uebersetzung B. I. Cap. VI. S. 74. Mann muß die Handwerks-Leute in einem Staate zu erhalten suchen die ihm nützlich sind, und die öffentliche Gewalt ist allerdings befugt, zu diesem Ende Gewalt zu gebrauchen wenn es nöthig ist — Wenn man besondere Fälle ausnimmt, so ist bey dieser Sache das beste, wenn man nur gelinde Mittel, Beschützung Ansehung u. a. m. anwendet, und das übrige der natürlichen Liebe

Quod igitur in caussa esse videtur, cur INVICTISSIMVS ATQVE POTENTISSIMVS ROMANORVM IMPERATOR IOSEPHVS II. novissime (x) Germanorum summa ratione refrenaverit arbitrium pro lubitu patriam deserendi. Indicis enim coloniis et navigationibus haud sine parva hominum immolatione ad quorundam opes omniumque luxum augendum in sublimem ascensis; Vicinis autem Germaniae regnis in augendis hominibus suis commodis consulentibus, Germanorum libertas in turpem degeneravit servitutem, et patria Teutonica alias imperitandi cupida, regnum tributarium est factum, quod plus quotannis quam myriadem hominum exteris Europae regnis tanquam stipendium pendit. Tantum vero abest, ut Germani propter ea, quod aliis infeliciores videantur, discedere consuecant, aut moveantur; ut potius jam pluribus abhinc seculis majorem in patria nostra experti fuerint felicitatem, quam ii, qui, lento AESOPi asino imprudentiores, ex novitatis cupiditate alterius Principatus clitellas portare festinant, eandemque alibi adhuc incomperitam sperant. Sic vero caesareum edictum alienationem bonorum in fraudem emigrationis factam restringens, ac sufficienti civium numero conservando, (y) uti res postulat, non vero sola exportatione divitiarum innixum omni reprehensione vacat.

§. XII.

eines jeden Menschen gegen die Arten wo er geboren worden überlassen.

(x) In edicto caesareo, quod d. IX Aug. 1768. e cancellaria

imperiali exit.

(y) Instructio Imperatricis Russiae reprehendit legem alienationem bonorum prohibentem, ne divitiae e regno eve-

§. XII.

Verum propositio universalis in abstracto vera, saepe tamen in concreto omnimoda applicatione caret. Sic CATHARINA II. *Αυτοκρατορις* Russiae, ex speciali ratione status, ni fallor, ne aditu arceret peregrinos (z) incolarum abitum e regno poena sepire nolle sibi proposuit, eoque in consiliis de novis tabulis capiendis respexit. Quo instituto vix carere poterit, simulac indulgentissima Europae Mater cunctis laborantibus sceprum felicitatis praebens, svvm maximum, ac fere immensum, maximaque parte adhuc incultum (a) imperium sufficientia hominum, quoad ejus fieri potest, ditare intendit. Acce-

hantur §. 343. Vix autem vituperanda videtur, ut editum Rom. Imp. probat, si coerendam potissimum emigrationem respicit.

(z) Quod instructio saepius laudata §. 265. et novissimae abductiones coloniarum in Regno Astracanum probant.

(a) Adhuc vix decima pars incolarum quos regnum capit, in imperio Russico reperitur; ejus octena ex advenis consistit, quorum plerique natione Germani videntur. Schlözer l. d. Stück I. §. 7. et 9. Stück IV. §. 6. si vera vaticinatus est Imperator Petrus I, Alexiewicz ut bonarum artium divulgatio aliquando e Germania ac reliquis

Europae regnis in Russiam ac deinde Graeciam remearent, dum inquit: Ich vergleiche die Reise dieser Wissenschaften dem Umlauf des Geblüts in dem menschlichen Körper, und ahndet mich, daß dieselbe demaleinst ihren Wohnplatz in England, Frankreich und Teutschland verlassen, sich einige Jahrhundert bey uns aufhalten, und hernächst nach ihrer wahren Heimath in Griechenland wiederkehren werden. Das veränderte Rußland in einem bis 1720 gehenden journal Jurfurth. 1721. Menße Martio 1714. p. II. §. 64. Credendum est in Russiam aliquando frequentiam hominum propensio- rem fore.

Accedit, quod majores EIVS in regno jamjam incolis
 Russiae facilitatem emigrandi desuefecerint: nec quod
 verendum sit, ne indigenae praepriis CATHARINA II.
 regnante e Regno aufugiant. Alienigenae autem remo-
 tissimas incolentes regiones, animumque inde redeundi
 deponere coacti, fuga sibi consulere nequeunt.

§. XIII.

Quum vero illa beandi civitatem, media quae justa
 sunt, pro veris tantum reputentur; injusta autem ma-
 jori reipublicae sint impedimento: Plura nunc de emi-
 grationis iniuria in sequenti sectione dicenda restant.

SECTIO III.

DE EO QVOD IVSTVM EST CIRCA
 EMIGRATIONEM.

MEMBRVM I. IVRE PVBLICO VNIVERSALI.

§. XIV.

Ex notione civitatis (§. V.) duplex colligitur pa-
 ctum: Vnum quod unionis vocant, vi cujus cives semet
 obligarunt ad conferendum omne id, quod ad com-
 mune bonum conferre valent. Alterum subjectionis
 pactum audit, vi cujus in summam potestatem (b) de
 suo cujusque acquirendo vel acquisito secundum com-
 munitatis salutis mensuram disponendi, consenserunt,
 suoque ad finem reipublicae consequendum abdicarunt
 connato, quatenus jus vel exercitium libertatis in ever-
 sionem, et diminutionem communis salutis propius in-
 fluit.

(b) LIVIUS in hist. L. II. c. 59. *quod velint parere et non resistere,
 imperii civilis vis omnia, inquit, nec non vires et opes suas adhibere
 in consensu obedientium consistit, ad bonum publicum.*

fluit. Posita igitur emigratione, qua cives ab utroque pacto et consequenter a republica ulro recedunt: (§. III.) Ponitur factum civis, juri imperantis et concivium stricto repugnans, ideoque laesio, quae immediate rei-publicae inferitur.

§. XV.

Igitur emigrare non licet, nisi venia superioris ac-
cesserit; aut aliud quicquam convenerit; (c) aut res-
publica fidem de salute et securitate praestanda datam non
servaverit (d) Inde discedendi facultas oritur, quae
IUS EMIGRANDI constituit, atque expresso vel tacito su-
perioris aut reipublicae consensu ac permisso nititur.
Aliis vero praesumptam addere libet permissionem, de
qua Vir illustris RVDOLPH (e) hanc regulam struxit:

Quoties-

(c) Vt de Neocomensibus
testatur VATEL. de Gallis in
Hassia receptis privilegium ab
H. L. CAROLO d. 18. Apr. 1685.
FRIDERICO I. d. 28. Oct. 1731.
FRIDERICO II. d. 17. Dec. 1765.
concessum: de Belgis qui sedem
Hanoviae elegerunt. *Niederlän-
dische Historie* 2 T. 29 Buch d.
ao. 1670. de Metallicis *Alein-
Schmidt Saml. Heß. Landes O.
Thl. I. S. 92. Ordn. de 3 Jul
1536. S. 39. Ordn. de 28 May
1537. S. 195. Ordn. de 13 Dec.
1562.*

(d) Ill. RVDOLPH l. d. §. 24.
refer huc exempla §. IX. p. 17.
18. dist.

(e) D. I. §. 26. quae tamen
opinio indifferentia emigra-
tionis suffulta haud dubio ca-
ret. Nam 1) praesupponit
praesumptio ex indifferentia
actionis, actionem minimum
naturaliter licitam: emigratio
autem sine superioris permisso
regulariter est illicita, quippe
jus emigrandi tantum exceptio-
nem parit, quae regulam magis
firmat in casibus non exceptis
2) si copia certi generis homi-
num alibi nimia, alibi nimis
parva apparet, bonum publicum
transplantationem suadet
(cf. §. IX. n. III. p. 16. dist.)
Ideoque ex abundantia homi-

Quotiescunque respublica certo genere civium abundat, vel quotiescunque jam semel sufficiens numerus civium certi generis adest, eorum adhuc continuus affluxus est: toties ejusdem generis cives emigrare possunt.

§. XVI.

Verum tamen Eruditorum judicium in decidenda hac quaestione, a GROTIUS Lib. II. C. V. §. 24. n. 1. 2. obmota, dispari numero partitum esse, lubenter fateor. Licere ajunt: TRYPHONINVS, (f) VALERIVS FLACCVS, (g) CICERO: (h) quos sequuntur GROTIUS (i) et PVFFENDORF-

num unius provinciae nec permissio superioris emigrandi praesumi, nec civibus ob eandem ultro discedere liberum esse poterit. 3) Cum equidem voluntas principis in iis non praesumatur, quae ex usu facile converti possunt in abusum. 4) Ecquis demum civis, licet decies centum millia possideret, toleraret, ut, quando ipsi dimidium florenum debeo, propterea me ab obligatione liberatum dicerem, quia is nummulus respectu myriadis florenorum diviti nec prodesse nec nocere videatur. CHR. FERD. HARPRECHT de jure Principis circa artes subditorum singulares et arcanae §. IX. not. 1. p. 425. seq. Tub. 1753.

(f) L. 12. §. 9. D. de captiv. et postlim. revers. ex Sabino ICtio memorat, cuique constituendi facultatem esse liberam.

(g) Lib. VIII. omnibus hanc communem animantibus orbem, communes et crede Deos; patriam inde vocato. Qua redit itaque dies: nec nos dis nata malignis, cluserit hoc uno semper sub frigore messis. Fas mihi non habile et fas tibi linguere colchos.

(h) In orat. pro Balbo. c. 13. O jura praeclara — — multae etiam superiove memoria. — —

(i) L. II. c. 5. §. 24. n. 1. 2. COCCEIUS ad Grot. L. 2. c. 5. §. 24. HERT. in not. ad Puffend. L. 8. c. II. §. 2. HOCHSTAETHER in colleg. Puffend. L. 8. c. II. §. 2. Vattel l. d. etc.

D

FENDORFFIVS (k), ut taceam reliquos, qui ex horum fonte suam hauserunt opinionem. Rectius eandem negant: BODINVS, (l) ARNISAEVVS (m). Eo maxime autem illorum opinio infirmatur, quod tunc discessum civium negare consultius ducant, si reipublicae ex ulla causa interessè videatur: Quo pacto naturalem, ut ajunt, emigrandi facultatem arbitrio imperantis subijciunt.

§. XVII.

Ego vero causam negantium defensurus, hanc longe gravioribus dubiis ac tricis, maxima parte a GROTIUS AC PUFFENDORFIO obmotis, quibus, ad potiora argumenta redactis, exponendis referandisque jam insisto, involutam esse experior. Sic objiciunt 1) de sua civitate cuique constituendi facultatem esse liberam, quippe mundanum potius cum SOCRATE quam glebae certae adscriptum se ferre velit: quapropter liber homo spontaneae migrationis licentiam, si nullum apparet impedimentum, pro arbitrio sibi reservasse intelligatur. (n) 2) illum, qui civitati se adjungit, cura sui ac rerum

(k) I. N. et G. L. VIII. c. 11. §. 2. de obligatione erga patriam in anal. polit. p. 86. 90. 91. adde VLERIC. HUBERVM de jure civit. L. H. S. 2. c. 1 n. 28. 32. 34. 37. feqq. L. I. S. 9. c. 6. n. 17. THOMASIVM in annot. n. 32.

(l) De republica L. I. c. 6. p. 59. Latetiae Paris. fol. 1586. ac tamen si cuique integrum est domicilium mutare, nemini tamen

patriam repudiare licet.

(m) In System. Polit. cap. 5. Sect. 7. & 8.

(n) Sic pristinam homines indigentiam perpetuasque laesiones revocarent, nec finem, ad quem obtinendum in societates maiores coierunt, consequerentur; nisi in primaeva constitutione civitatis id omnino actum esse videatur, ut per-

rerum suarum haud sese abdicare, sed id potius agere, ut insigne sibi firmamentum circumponat: consequenter ipsi concessum, rebus suis consulere, quando alibi commodius eidem possit prospici. (o) 3) Cum primis civitatis jus consistat in beneficio, cui civis uti vasallus libere renunciare possit. (p) 4) Licentiam migrandi denegare velle, idem fore, atque liberis hominibus imperare, ut supra parentum suorum conditionem nunquam adspirare audeant. (q) 5) Cum tamen certo re-

D 2 spectu

petuas mirent societates (§. V.) SOCRATIS omnipraesentia de intellectu ac sapientia hominis, non de labore corporis est perputanda (§. VII. n. b.) VALE- RIVS FLACCVS de communione rerum loquitur. De TRYPHO- NINO alibi dicam. Ne autem res periculi fiat, boni Principis est, nihil sibi privatim expedire: PLATO de republ. L. I. neque immemorem esse, se populi causa in Principem fuisse electum, Instr. Moscov. §. 5 19. si- minus, Princeps nexum obliga- tionis civicae solvit.

(o) Quod e diametro civita- tis pacto repugnat (§. XIV), si reipublicae interest ne discedant. Enimvero non omne quod privatim interest unius ex sociis, ut PROCVLVVS ICTUS ait: servari solet, sed quod societati expedit L. 65. D. pro socio.

(p) Frustra urget hoc argu- mentum MANZIVS in decis. Pa- latin. p. 109. n. 10. q. 18. p. 119. qu. 19. per tot. Neque enim feudum extraneo sine domini consensu refutare licet; neque jus civitatis jure feudi, a quo sine et modo differt obtineri solet: Facilius quoque, feudo- refutato, vasallus in locum alterius, quam peregrinus in lo- cum abeuntis civis substituitur. Pacto jus civitatis nititur indis- solubili, quod non nisi utrius- que actionibus fini reipublicae contrariis dissolvitur, aut quod ita expresse vel tacite conven- rit, etc. (§. XV.)

(q) Sic PUFFENDORF ET VAT- TEL l. d. cum vero ex natura humana, et probabili hominum intentione pateat, perpetuam stabilire voluisse societatem (§. V.): liberi non possunt non

spectu aliis societatibus renunciare possit socius. (r)
 6) Civitates parum curare, an sui cives migrent; quod
 multitudine horum laborent et potius circa eam minu-
 endam sint sollicitae (s). 7) Ipsas potius civitates inde
 habere commodum, adscitis aliunde egregiis Viris
 (t). 8) Et singulorum discessum vix illis nociturum esse
 (v). 9) Futurum nondum debitum eripi commodum
 emigratione (x). 10) Nec quicquam imperantem
 impedire, quo minus pro lubitu resignet, (y) jura au-
 tem

obligatione parentum ac pri-
 morum civica contineri: cum
 maxime civitatis fundatores
 non solius personæ, sed rei quo-
 que contemplatione heredibus
 prospexerint, (§. XIV.) ideo-
 que pactum icerint reale, quod
 heredes aliosque obligat. Vir
 Perill. AEMIL. LVDOV. HOMBERGK
 zu Vach de qualitate reali,
 quae pactis successoris ineft,
 et de effectibus ejus §. I. et II.
 Quid prohibet liberos quominus
 intra civitatem supra condi-
 tionem parentum adspirent?

(r) Is qui societati privatae,
 quae interesse singulorum re-
 spicit, renunciat, cavet sibi
 a rixis, atque dissidiis futuris;
 publicae vero renuncians socie-
 tati salutem violat publicam, se
 ipsum vero perpetuis exponit
 laesionibus.

(s) Cf. §. IX. n. III.

(t) Ib. n. II.

(v) Ib. n. I.

(x) De damno emigrationis
 infra sigillatim agendum est.

(y) Vt de SERVIO TULLIO, AV-
 GVSTO simulante, SYLLA per-
 petuo Dictatore, DIOCLETIANO,
 MAX., CAROLO V., CHRISTINA,
 Sueciae regina, affirmat, ac de
 HENRICO VALESIO Rege Poloniae,
 e Polonia aufugiente, ut Fran-
 ciae Regnum susciperet, negat
 HUBER I. d. L. I. Sect. 9. c. 6.
 n. 17. 23. Ego vero distingue-
 re mallet, sitne Regnum
 hereditarium, an electivum?
 si prius, in legitimum succes-
 sorem jam in antecessum con-
 sensit populus: sin posterus,
 resignatio expressum vel taci-
 tum parentum consensum re-
 quirat. Sic CAROLVS v. simpli-
 citer se abdicavit imperio in Bel-
 gium et Regnum Hispanicum;

tem imperantis et subditorum ob paritatem rationis reciproca esse debere. 11) In primario civitatis pacto hanc probabilem fuisse coeuntium opinionem, ut civis semel exceptus in perpetuum tueatur, cives autem perpetuam cum ea non contraherent societatem (z). 12) Nullo extante interdicto, emigrandi licentiam neutiquam esse denegandam. (a) 13) Statutum vero, quod prohiberet emigrationem, libertati esse noxium, neque servandum (b). 14) Cum ex decore saltim consensus migrandi requiratur (c). 15) Romanos, quos genus humanum sibi exemplar ad imitandum proposuisset, ad hanc provocasse libertatem (d). Quantumvis igitur hominis arbitrium, in iis, quae singulorum magis quam omnium salutem expediunt, magnum naturalis acquiratitatis praec-

cum vero imperio S R. G. resignaret, legationem ad collegium Electorale misit, quod Imperatoris resignationem Francofurti 1558 accepit. CHRISTINAM quoque 1654. resignantem cum ordinibus Sueciae de reservato redituum convenisse constat.

(z) Contra rectius respondit COCCIVS in diss. de censu emigrat. th. 8. sicuti Princeps pro lubitu subditos expellere nequit, ita nec hi irrequisito illo discedere possunt. Et, cur quaeso pactum civitatis contra naturam pactorum claudicaret?

(a) Civiliter. Naturaliter tamen illicitam esse emigrationem, demonstravi §. XIV.

(b) *Omnibus Principibus ac civitatibus, pro jure majestatis imperii, cives domi continere semper licuit ac licebit*, inquit, BODINVS L. I. de republ. L. I. c. 6. p. 90.

(c) In iis, quae manifestum reipublicae damnum adferunt, non ex decore superioris consensus requiri, sed ex regulis justitiae ac prudentiae civilis, rectius tradit SCHEFFER de jure detractus §. 6.

(d) Huic argumento infra obviam ibo.

praesidium prae se ferre videatur: arbitror tamen, naturam, pacta sancte servari, maluisse, nec licere aequitatis obtentu communem violare salutem, quae non potest esse non singulorum prosperitas.

§. XVIII.

Si denique usum inter gentes consideramus, migrationem, ex quo homines in certos sunt coaliti populos, imperantium prohibitiones restrinxisse animadvertimus. Id quod de Atheniensibus testatur OVIDIVS (e): de Longobardis Placitum regis Lotharii (f): de Carthaginensibus et Bythinis BODINVS. (g) Ex hodiernis populis, ut idem BODINVS in thesauro eruditionis de republica docet, prohibentur emigrare subditi e Sina, Tartaria, Aethiopia, Ruffia, (cf. tamen §. XII.) (h) Dania, Anglia, (i) Scotia, Gallia, nisi emigrantes duobus locis tributa pendere velint, Hispania, Neapoli, (k) Parma, Mediolano: de mutuo autem transmigrationis

(e) L. 15. metam.

(f) L. 3. Tit. 4. si quis liber homo migrare voluerit aliquo potestatem habeat, intra dominium regni nostri, ut cum familia sua migraret, quo voluerit, si a rege ei data fuerit licentia.

(g) L. I. c. 6. p. 58. adi. Arumnaeum ad A. B. Tit. XVI.

(h) De Moschis et Sinensibus

GROTIUS l. d. HUBER de jure civ. L. 2. S. 2. c. 1. n. 28. 32. 34.

(i) CAMDENVS ad a. 1571. I. MEVRSIVS in vita Guil. auriac. L. 5. ad a. 1569. Bynckershoek in quaest. jur. publ. L. 2. c. 25. §. 6. 7. Parlamentum Britannicum adhuc d. 15. Dec. 1767. renovavit interdictum, ne artifices e Regno Italicis discedant.

(k) LVNIGII Codex Ital. diplom. T. IV. p. 671.

tionis interdicto convenerunt inter se Galli et Helvetici
et quinque Helveticorum pagi minores. (l)

MEMBRVM II.

IVRE PVBLICO GERMANICO IN GENERE.

§. XIX.

Principio, emigratione hactenus jure naturali
perpensa, mihi, nunc ad scita juris publici germanici
transgressuro, ex Iudicii Imperii Aulici Concluso In
Sachen Schum wider den König von Preussen, (m) als
Herzog von Magdeburg, lese offert distinctio inter jus emi-
grandi in Pace Westphalica fundatum, et quod extra
hujus pacis tabulas contingit. Ex illo flebile ob causam
religionis emigrandi perspicimus beneficium, quod
silentio jam praeterire instituti ratio postular: hoc, quod
dissertationi est proprium, omnes complexu suo conti-
net species, (n) in quibus, respectu ad religionem non
habito, emigrare licet. Hinc in eo cardo rei vertitur:
utrum Germanis citra causam religionis emigrare sit liberum?
quae autem quaestio in duas iterum abire partes, (o)
videtur:

(l) Semler von dem Regiment
der löbl. Eydenossenschaft, 2te
Ausgabe von Joh. Jacob Leu
Zürich 1735. S. 376. art. 14.

(m) In verbis: daß es wider
die teutsche Freyheit laufe, den
Untertanen, das, auch auß-
ser des westphälischen Friedens-
schlusses, im Römischen Reich
zugelassene jus emigrandi
zu entziehen. FABRI Staats-

Consley P. XLIX. S. 463.

(n) In regula emigrare non
licet §. XV. quare jus emigran-
di quoque in dicto concluso
iudicii imperii aulici juris per-
missivi esse dicitur, quod ver-
ba zugelassene jus emigrandi in-
dicant.

(o) Hanc subdivisionem in
constitutionibus Imperii fun-
datam esse ex §. XXV. patebit.

videtur: alteram, *utrum civibus Germaniæ stipendia apud exteros merendi facultas sit relicta?* alteram, *utrum ob aliam causam iisdem emigrare liceat?* Separatim utramque, unam affirmative, adjecta tamen limitatione, alteram negative expediam.

§. XX.

Haud facile quisquam, quod ad priorem attinet quaestionem, nisi penitus Germanorum virtutis domi bellicę spectatę sit expers, inficias ire poterit, quod hi longam quietem civitatis, in qua orti sunt, indignantes, Martis tyrocinium apud exteros populos, qui tum bellum gesserunt, fecerint. Quem morem non solum TACITVS (p) ex temporum canitie suo firmat testimonio; verum eundem etiam exemplis ex medio aevo ad ductis illustrat Maecenas EXCELLENT. L. B. DE BEEHR, (q) et tanquam inveteratam observantiam publicis profequitur documentis strenuus germanicę libertatis vindex, Perillustris Procancellarius GE. ADAM STRVBEN (r).

Pluri-

(p) De morib. German. cap. 13. in fine. *Nec solum in sua gente cuique, sed apud finitimas quoque civitates id nomen, ea gloria est, si numero ac virtute comitatus emineat, expetuntur enim, legationibus et muneribus ornantur, et ipsa plerumque fama bella profigant. C. 14. si civitas, in qua orti sunt, longa pace et otio torpeat; plerique nobilium adolescentium petunt ultero eas nationes, quae tum bellum aliquod gerunt. Quia et ingrata genti quies, et*

facilius inter ancipitia clarescunt, magnumque comitatum non nisi vi belloque tueantur. Hist. 4. et acciti auxilio germani.

(q) *Rer. Mecklenb. L. I. p. 141. seq. cfr. etiam SPENERI Staatsrechts-Lehre L. 2. c. 12. §. 4. et Perill. STRVBEN vom Abmeyerungs-Recht, im Vorbericht Lit. a.*

(r) *P. III. der Nebenstunden St. 18. von der teutschen Landsassen und Unterthanen Freyheit in fremde Dienste zu treten. Inde*

Plurimum vero ponderis rei adferunt leges imperii, ut: ex capitulationibus caesareis, LEOPOLDINA art. 16. IOSEPHINA art. 15. CAROLINA art. 4. §. 14. (s) nec non Imperatoris FRANCISCI I. et novissima IOSEPHI II. capitulatio art. 4. §. 14; ex recessibus autem imperii, alter a. 1570. §. 4, alter a. 1582. §. 31. His denique accedit instrumentum Pacis Monasteriensis cap. III. (t)

§. XXI.

Sunt tamen clarissimi viri, qui, libertatis germanorum terminos nimis proferentes, facultatem castrorum sequendi indistincte cum omnibus germaniae civibus communicare, haud dubitant. Verum, quo certius constat germanis antiquitus non nisi nobiles ac ingenuos cingulo militari fuisse condecoratos: Eo facilius quisque inde judicare poterit, neque libertatem stipendia apud exteros merendi cum inferioris sortis hominibus fuisse communicatam. Teste TACITO (v) Plerique nobilium adolescentium hac libertate utebantur: neque aliud exempla ante memorata evincunt. Dubium quidem movent verba: *Stände des Reichs und derselben*

huc refer propositionem legationis Saxonicae in Comitibus a. 1559. et Caesaream in deputatione Imperii Francof. a. 1569 declaratam p. 268: Testimonium ex CHYTRAEI Saxon. ex celeb. SCHWARZ. Hist Pomeran. et Excell. a BEEHR Mecklenb. p. 270. seq.

(s) Illust. JO. TAC. MOSER in den Beyl. und Samml. et STRUBE p. 272.

(t) In fine. *Singulis tamen statibus liberum sit, huic illive regno extra imperii limites supplicia ferre, non tamen aliter quam secundum imperii constitutiones.*

(v) Cap. 14.

selben Unterthanen/ (x) Eingessene (y) und Angessene (z), unde contrarium adversarii probare aurumant; fed illud evanesceit, si quis modo locutionem hanc ad hujus modi subditos atque incolas referre velit, qui honoris militaris atque libertatis germanicae, quam, nescio queis faustis ac splendidis nominibus in vernacula nostra Löbliche teutsche Libertät / die lobwürdige alte aufrechte teutsche Libertät / eine löbliche Gestalt teutscher Freyheiten Ehr und Ruhm vocitant, participes habentur, ideoque in equestri virtute tam praeclaris factis excellunt, quam quae eximia germanorum libertas requirit. Hanc vero interpretationem rei omnino convenire, inde perspicitur, quod per hanc libertatem quam saepissime instituta equestria, jura atque privilegia ordinis nobili-

(x) Legati Saxonici in comitijs a. 1559. proponebant: daß die Stände und derselben Unterthanen des heil. Reichs teutscher nation vermöge ihrer alten löblichen und wohlhergebrachten Freyheit inner- und außserhalb des Reichs sich in Kriegssachen frey und unperhindert gebrauchen zu lassen, gewöhnet und berechtiget gewesen, und noch wären. STRUBE p. 268. ex Buderii Sammlung p. 55. cfr. etiam §. XIX. diff. not. m.

(y) In capitulat. Leopold. et Iosephina haec verba leguntur

l. d. Es soll jedoch auch Keisern Reichsstand oder Eingessenen verbothen sein, sich bey auswärtigen in Kriegsdienste zu begeben, und einzulassen, da es nicht wider das Reich oder einen Stand desselben angesehen.

(z) In capitulatione Carolina d. l. hac de re cautum est: Auch in dem Instrumento pacis und denen Reichs constitutionibus vorhin zur Genüge versehen, wie weit einem Stande oder Angessenen des Reichs, sich bey auswärtigen in Kriegsdienste zu begeben, oder einzulassen erlaubt.

nobilium (a) immo militiae tyrocinium (b) indicari solent. Id quod plane et aperte testantur verba R. I. a. 1570. et 1582. wie es im heil. Reich teutscher Nation von alters eine löbliche Gestalt teutscher Freyheit um Ehr und Ruhm mit ritterlichen Thaten frembden Potentaten ohne alles beleidigen des Vater-Landes und dessen angehörigen zu dienen gehabt. Deinde hanc probationem adjuvat capitulatio IOSEPHINA, (c) quae illis, qui castra hostis im-

E 2 perii

(a) Videfis privilegium Ferdinandi imperatoris de a. 1659. in des H. R. R. Ritterschafft der 6. Orte in Francken confirmirten verträge p. m. 65.

(b) Dilucidissime rem exponit, simulque convincit testimonium, quod Excell. L. B. a BEEHR Rer. Meckl. L. 1. p. 825. tradit. Quoad stipendia apud exteros merendi liberissimam facultatem *ordo equester* testatus: se haud passurum delibari *libertatem* germanicam, qua pro quavis occasione, et cujuscunque necessitate unicuique in castris exterorum stipendia mereri haud si fraudi modo domi per habiles personas servitia praestet feudalia equestria. p. 832. militiam apud exteros a sacra Caesarea Majestate prohibitam Consilarii quidem provinciales et seniores ex *ordine equestri* tacite

probabant; sed adolescentes *nobiles* multis ambitiosis precibus obtestati sunt Duces ut sibi suam libertatem germanicam sartam et illibatam relinquere; et p. 833. Denique universis placuit ordinibus, ut Duci communi nomine responderetur — paratos fore omnes ordines, ut ingruente ab exteris hostibus periculo tueantur patriam, sed *juventutem equestrem contineri non posse, quin apud exteros militiae faciant tyrocinium, cum ea libertas in sacro romano Imperio usu recepta, ordoque equester liber sit.*

(c) L. d. Ungehorsame aber in Ihrer Bildung abgestraft Ihnen und Ihren descendenten Ihr Stamm und sonst erhaltene Waapen ferner zu führen nicht gestattet, noch weniger Sie vor Euffs oder Rittermäßigkeit jemahls mehr gehalten werden.

perii sequuntur, minatur poenam non nisi nobilibus convenientem.

§. XXII.

Et iusto haec coarctatur libertas, 1) si cum pace quacunque imperiique constitutionibus pugnat (d) 2) aut in patriae detrimentum vergit, dum germania eo militibus evacuatur (e) 3) aut imperii patriaeque hosti sit auxilio (f) 4) si tyrones militiae, castra exterorum secuti, animum ad priorem dominum redeundi deponunt (g) 5) aut si nexus vasalliticus intercedit. (h)

§. XXIII.

Si 6) denique statuto aut lege delibata est libertas. Ex quo enim perpetuus miles, nec non academiae equestres (i) et quaequae alia in germania in valuerunt artis militaris addiscendae instituta, tam nobiles subditi, quam reliqui omnes eximiam adepti sunt occasionem exercitiis

(d) I. P. O. art. 8. §. 2. I. P. M. C. III. in fine Capit. imp. perp. art. 6. §. 4. recentiss. art. VI. §. 4.

(e) Cap. recent. art. 4. §. 14. art. VI. §. 5. CAROL. VI. imp. Patent kraft dessen alle frembde Werbungen, ausführung der Leuzte verbotthen werden d. d. Wien 3. febr. 1727. vide Fabri Staats-Canzley Part. XLIX. p. 478. seq.

(f) R. I. a. 1541. §. und wie wohl 1542. §. wiewohl wir auch 1544. §. 72. seq. 1570. §. 7. 8.

1576. §. 34. 1582. §. 31. 1594. §. 26. 1641. §. 83. nachdem dem auch bekant. 1654. §. 186. STRVBE I. c. §. 3. seq.

(g) STRVBE d. I. §. 5. princ. (h) Cfr. §. IV. diff. not. s. dissentit Perill. STRVBE §. II. l. d.

(i) Primum academiarum equestrium exemplar, docente foundationis documento, quod nunc prodiit in collect. constit. Hass. p. 601. fuit Collegium nobilitatis a divo MAVRITIO 1618. Cassellis fundatum.

tiis militaribus aut virtute equestri perpetuo sese oblectandi, abundeque iisdem pascendi. His autem praesuppositis, subditi stipendia apud exteros mereri, tum quod germania continuo copias alit, tum quod nullibi locorum artem militarem addiscendi meliorem quam intra germaniae fines sperare possunt conditionem, mutata potissimum hodie ratione status (k), summo jure prohibentur. (l)

§. XXIV.

Quidquid libertatis igitur adhuc reliquum est, immedietatis praerogativam vix excedit. Potissimum vero jure foederis (m) Statuum imperii exteris Potentibus suis copiis suppetias ferendi, ac peregrinas conquisiones militum in suis terris concedendi, hodie circumseribitur.

§. XXV.

Ad negandam alteram quaestionem, an extra militiae causam emigrare licet, PRIMO huc faciunt constitutiones imperii, ut: CAROLI MAGNI *de pace servanda, et divis.*

(k) Heumann, l. d. Cap. VI. §. 4. seq.

(l) MEVIVS ad ius Lubecense L. I. T. II. art. II. n. 76. SCHMAVS L. III. c. VI. §. XII. ill. HAEBERLINS l. d. pag. 502. not. m. pag. 660. not. d. pag. 716. not. e. cf. etiam §. XVII. diff. not. b.

(m) Vid. capitulat. noviss.

c. l. cf. etiam ill. Joh. Fr. Eissenhart kleine Schriften II Band I stück von dem Recht der Stände de des Reichs auswärtigen Mächten Kriegesvölker zu überlassen. Et §. IV. diff. p. 8. not. s. immediatos quoque Germaniae cives pro suis personis apud exteros munere militari fungi minime latet.

et divis. regn. inter fil. fac. (n) ejusque successorum de Pfalburgeris promulgatae, quas ex GOLDASTO referunt MANZIVS (o) et LVDWIG. (p) Quidquid vero noctem tenebrasque rei offert, discutit R. I. a. 1570. Ita res est. Cum pristina rei militaris consuetudo atque ordo non nisi militaris generis tyrones patiens, irruente in germaniam militum delectu, perturbari coepisset, sic, ut ignobiliores nunc milites lecti eandem atque nobiles apud exteros stipendia merendi facultatem sibi sumerent: Imperator MAXIMILIANVS II. de effrenata ac intoleranda horum protervitate, in perniciem Patriae vergente, in deputatione imperii a. 1569. conquestus, (q) de eaque com-

(n) Praecipimus, ut quemlibet liberum hominem, qui dominum suum contra ejus voluntatem dimiserit, et de uno regno in aliud profectus fuerit, neque ipse Rex suscipiat, neque hominibus suis consentiat, ut talem recipiant, vel jusse retinere praesumant.

(o) C. I. qu. 18. n. 1. 2. 3.

(p) Ad A. B. Tit. XVI. §. I. not. e)

(q) Hanc caesaream propositionem in deputatione Francof. declaratam ex III. JUNG. Miscell. tom. v. p. 282. tradit Perill. STRUBE I. d. p. 268. und konten Sr. Kais. May. zum Beschluß bey sich auch gar nicht erachten, ob es gleich also zu einem gemeinen Werf gerichtet, der

löblichen teutschen Libertät für abbrüchig oder ver-
schmälerich verstanden werden soll weil jeder freye Wille, und die obenangeführte unleidliche Freyheit, gutentheils deren, so 1730 Krieges-
Leute gehcissen sein wollen, bey diesen unsern widerwärtigen Zeiten solcher maassen überhand genommen daß je auch der bemeldten, sonst an ihm lobwürdigen alten auf rechten teutschen libertät kein Stand im Reich des lieben Vaterlandes entgelten und dannhero Landes Verherung und Verderbung, es treffe gleich Reich oder Arm, gewarten.

comprimenda meditatus, sequente demum anno 1570 (*) in comitiis spirensibus rem eo perduxit, ut ex unanimi placito sagatorum jura ad pristinos majorum mores, ac Equestris instituti cancellos redigerentur. Sic vero libertate castra exterorum sequendi solis nobilibus vindicata, reliquis immo quibuscunque subditis ob aliam causam emigrandi facultas indubitanter negatur, nisi jus emigrandi obtineat.

§. XXVI.

SECUNDO huc facit sarcina emigrandi, certissima restrictae libertatis nota. HERTIO judice, *introducitur hoc jus videtur, cum territoria magis ac magis propriae possessionis esse coeperunt, parim ut emigrandi licentia coerceretur, parim ut damnum ex civium discessu et facultatum translatione non nihil compensaretur.* Fulcit hanc opinionem, quod subditi ad immunitatem a censu emigrationis consequen-

(*) N. N. 1570. in der executions Ordnung: Wann nun unser und des H. Reichs unermessliche Nothdurft erfordert, solchen Dingen zeitlich entgegen zu trachten und zu bedenken, welcher massen nunmehr im Reich, zu vorab teutscher Nation, unsern geliebten Vaterland, die jetziger Zeit zu viel überhand nehmende Freyheit des teutschen Kriegs Volcks, etwas einzuziehen, und so viel möglich auf unserer löblichen Vorfahren alte teutsche Ritterliche Tapfer- und Redlichkeit zu richten

sein möchte. S. 4. da dann diese proponirte Puncten in gebührende Berathschlagung genommen, und tractiret, haben wir uns mit ihnen zuvorderst erinnert, 2c. (quod excerptum dedi §. XXI. dist. p. 35.) S. 5. und was für etl. Jahren, da solche Freyheit in etwas Mißbrauch zu gerathen angefangen S. 6. dieweil dann solche einreißende Freyheit, und Mißbrauch teutscher Freyheit daraus nichts guts sondern vielmehr Gemein-verderben, Empörung u. Untergang des Vaterlands zu gewarten, länger nicht zuzusehen.

sequendam viamque sibi ad liberum discessum, den frey
 en Zug, aperiendam, ut de terris Württembergicis, Ba-
 varicis et nonnullis civitatibus imperialibus constat,
 pactis conventis, privilegiis ac dispensatione superioris
 aut Magistratus sibi prospicere debeant. (s) Quantum-
 vis, magnum discrimen inter gabellam detractus, et ly-
 trum manumissionis, Laß Geld, docente LVDWIGIO, (t)
 intercedere, nequaquam negare velimus.

§. XXXVII.

TERTIO meam multum adjuvat sententiam, quod
 minus necessarium fuisse videatur, pacem religiosam
 atque Westphalicam, libertatis germanicae fulcra, sa-
 luberrimo emigrandi beneficio subditis diversae religi-
 onis noviter consuluisse, si germaniae civibus vi antiquo-
 ris libertatis iusta facultas sponte sua abundi data fuisset.
 Atqui vero jus religionis causa emigrandi in tabulis
 utriusque pacis "fit concessum ac permillum, (v) aut liberum
 fit" (x) et beneficii nomen, quod juris singularis in-
 dolem indicat, abunde probant. Si deinde vera magis
 libet quam placencia scribere, praeferenda omnino
 hac in re est. (y) Catholicorum opinio, quod non so-
 lum

(s) Instar omnium rem di-
 lucide exponit Vir Excellent.
 Maecenas pie colendus. L. B.
 de GRAMER P. VI. Westph.
 Nebenstunden §. 4. in fine, et
 §. 5.

(t) Ad A. B. Tit. XVI. §. I.
 not. f. p. 173. et in tract. de
 jure clientelari §. 3. c. 5. utrius-

que differentia quoque ex §. XI.
 Pacis Religiosae satis elucefcit.

(v) Pac. relig. art. XI. et §. 24.
 R. I. d. a.

(x) P. O. art. V. §. 36.

(y) Quae res, quo inflamma-
 to studio ante seicium atque con-
 sensum P. W. inter Catholicos
 et A. C. addictos sit agitata, vi-

lum terrarum domini jam ante tempora Pacis religio-
sae subditis facultatem abeundi negaverint; verum e-
tiam quod ipsam de hac dubia subditorum discedendi fa-
cultate Pax religiosa contineat decisionem. Illud liquet
partim ex recessu Tübingensi a. 1514. (z) Ducem inter
VLRICVM Württembergicum atque ordines ejus provin-
ciales inito, non obstante recessu inter eosdem Stutgar-
diae d. 17. Mai. 1520. (a) répetito: partim ex jure pro-
vinciali Brunsvico Luneburgico partis Quelpherbyta-
nae, unde denegatae emigrationis exempla circa a.
1548. 1555. et 1556. in medium protulit Fautor illustris
(b) FRANC. DOM. HAEBERLIN, summe venerandum juris
publici germanici decus, nec non ex ordinatione pro-
vinciali Hennebergica a. 1539. promulgata, (c) torque
aliis

dere est apud MEIERVM in actis
P. W. T. II. Catholici negatam
facultatem abeundi occasionem
paci religioſae dedisse aiebant
p. 725, Protestantes contra id
naturalis libertatis esse conten-
debant p. 743. ad a. 1646. re-
gerunt ad haec Catholici p. 753.
Protest. denique media com-
pos. proponunt. p. 570. n. 9.

(z) S. Damit auch, in verbis:
doch also daß in den nächstern 5
Jahren niemands von der Land-
schaft aus dem Lande ziehe vide
Joh. Fried. Eissenbach Ge-
schichte und Thaten H. Ulrichs
von Würtemb. Tübingen 1754.
4. p. 211.

(a) Eissenbach c. 1. §. 16.
p. 265. ubi ordines provincia-
les Württembergici Imperatori
supplices referunt, quod ta-
men in terris hereditariis ipsi-
us Imperatoris discessus subdi-
torum non sit prohibitus: Ve-
rum id neque universalem
consuetudinem reddit, neque
inde constat, utrum impera-
toris subditis sine superioris
consensu, aut extra germani-
am abire fuerit permillum.

(b) L c. p. 716.

(c) Edit. Meinung. 1720.
4 B. 5. Cap. 3. §. 2. 3. f. 191.
seq.

F

aliis Procerum germaniae constitutionibus urbiumque statutis: partim ex antiquiori usu census emigrationis, quem minime fallacem restrictae libertatis esse notam antea dixi (d). Hoc vero (non obstante illorum objectione, qui, solam in recessu imperii a. 1555. §. 24. excitatam querelam, ne emigraturi novo ac inconfueto onere premantur, fuisse decisam existimant inde constat, quod duplex occasione pacis religiosae obmota videatur controversia: una de gravamine aucti et exaggerati census detractionis, altera de subditorum facultate abeundi. Sic enim in dicto recessu res est decisa, ut subditis Statuum imperii religionis causa migratio dato quidem conveniente redemptionis pretio, et detractionis censu sit concessa: addita tamen hac distinctione, ut quoad mancipia sit dominorum arbitrio relictum, utrum illa manumittere velint, nec ne (dd). Fac igitur nullam tunc temporis de liberorum hominum discessu fuisse disceptationem: id absurdi inde sequeretur, ut lex imperii inanem ac lepidam inter liberos ac proprios homines adhibuerit distinctionem: inde vero, quod recessus Imp. nec quidquam juris domino competentis circa servorum manumissionem immutaverit, certo certius sequitur, abeundi facultatem non nisi liberis hominibus fuisse concessam. At in Pace demum

Ofna-

(d) Hertius usum gabellae detract. jam circa a. 1411. probat, et R. I. a. 1512. §. und soll solche et 1530. §. 30. pace religiosa antiquiores, hunc censum antiquam consuetudinem vocant.

(dd) R. I. a. 1555. c. 1. doch soll den Obrigkeiten an ihren Gerechtigkeiten und Herkommen der Leibeigenen halber dieselbigen ledig zu zählen oder nicht hierdurch nichts abgebrochen oder benommen seyn.

Osnabrugensi (e) fuit cautum, ne spontaneam suscipientibus emigrationem servitutis aut ullo alio practextu impedimentum inferatur.

§. XXVIII.

Vt ut vero res magni ponderis, nec minoris moliminis esse solent: ita et haec sententia, quae praecipuam civium libertatem concernit, tricis dubiisque maximis involvitur, quae, si enarravero, in animadversionibus expediam. Etenim neque 1) obstat, quod plerique juris germanici publici ac privati interpretum, qui hanc tetigerunt controversiam, hanc libertatem indistincte germanis vindicent. (f) Sunt ex his nonnulli tam antiquioris quam nostri aevi scriptores, et suis meritis illustres, et maximi nominis viri, ut: DIET. DAM. VON BVRGSDORF vulgo Buxdorf. ad A. B. cap. XVI. lit. f. juris utriusque monarcha, MATHAEVS DE AFFLICTIS decis. 384. ARVMNAEVS ad A. B. C. 4. m. 2. eff. 6. n. 131. GAILIVS L. 2. obs. 36. n. 7. MYLER AB EHRENBACH de princip. et stat. imp. P. 2. c. 63. SCHWANMANN l. c. KNIPSCHILD de jur. et priv. civit. imper. L. 2. c. 20. n. 2. CASPAR HENR. HORN. l. d. MANZIVS in decis. Palat. P. II. qu. 18. p. 114. seq. MEVIVS ad jus Lubec. L. I. tit. II. art. II. n. 69.

F 2

SIMON

(e) Art. v. §. 37.

(f) Attamen vero hi ad unum fere omnes, praeter MYLERVM AB EHRENBACH, KLOCK, SCHEPLIZ, RVMEL, KNIPSCHILD, qui statutum discessum e civitate prohibens pro nullo et libertati obnoxio habent, Principi jus prohiben-

di concedunt, et plures quoque dari casus fatentur, ubi emigratio subditis haud sit permessa. MEVIVS et STRVBEN l. d. quorum objectioni autem, quod in regula civibus e civitate discedere liceat, in sectione antecedente antevertimus. Iam de nomothesia germanica.

SIMON I. d. KRESS. de jur. officiorum et officialium c. 6. §. 7. W. A. LAVTERBEACH vol. II. disp. LXXII. de domicilio cap. IX. th. LIX. n. 212. seq. LVDWIG ad A. B. tit. 16. §. 1. seq. HENRIC. HILDEBRAND de resignatione homagii c. I. et de jure civium orig. c. III. §. fin. CHR. FERD. HARBRECHT de jure principis circa artes subdit. §. I. n. I. instar omnium vero germanorum libertatem strenue defenfavit vir suis meritis excellens, Procancellarius DAVID GEORGE STRVBEN in den Nebenstunden P. III. obf. 18.

§. XXIX.

Neque II) quod Doctores, quos antea nominavi, suam ex legibus imperii tneri videantur opinionem. Alii ex pace religiosa et Osnabrug. (g): alii ex sanctionibus §. XX adductis, (h) adjecto R. I. a. 1594. §. 89. und so viel et §. 92. also auch (i): alii ex dispositione A. B. Tit. XVI. §. 2. et antiquissimis §. XXV. jam memoratis imperatorum

(g) In quibus saltem illud siebile ob causam religionis emigrandi beneficium est introductum. Tantum vero abest, ut quisquam inde liberriam omnium ex quacunque causa discedendi facultatem probare possit; ut potius contrarium inde jam prolixius commonstraverim §. XXVIII.

(h) Et hanc erroneam esse opinionem patet ex §. XXI seq.

(i) Quaestionem an bona emigrantium arresto filii pos-

sunt, recte affirmat SCHWEDER in jure publ. part. spec. Sect. II. Cap. XV. §. 4. his in verbis: *ut igitur nec constitutio imperii super arrestis hic allegari queat, aut locum habeat.* Vix enim illa constitutio, quae emigrantium bona arresto sistere vetat, extra causam religionis est extendenda: neque religionis causa emigrantes adjutat, nisi subditi decimationibus substantiae secum exportandae plus justo extensis praegraventur. I. P. O. §. 37.

rum constitutionibus de pſalburgeris promulgatis (K):
alii

(K) Objicitur praecipuis a MANZIO aliisque CAROLVM M. constitutione ſua magis inter filios ac inter alios quicquam ſtatuere, atque inter ipſos majorem concordiam ſtabiliri voluiſſe: omnem in iisdem conſtitutionibus eſſe quaestionem de Pſalburgeris; neutiquam vero A. B. germanis admiſſe facultatem corporaliter atque realiter alibi tranſeundi. Verum tamen verba conſtitutionis CAROLI M. interpretatione MANZII elariora, diſceſſum civium extra imperium vetant. Reliquum in antiquiſſimo germaniae ſtatu nobiles atque ingenui libertate, ut antea dixi, exterorum ſequendi caſtra fruebantur; ſervi vero, quos homines proprios vocant, omni aetate perpetuo cohaerere ſundo ſunt coacti, cui adſcripti deprehenduntur. STAM de ſerv. perf. L. III. c. 20. n. 8. At cum Imperatores ſines imperii ac Proceres germaniae initia ſuperioritatis territorialis tueri coepiſſent: ſubditi parum potentis domini, malo diffidationum ingemiſcentes, aut potentioris aut civitatis imperialis tutelae ſeſe committere,

aut corporaliter alibi tranſire cogebantur; ii vero, qui ſub jurisdictione aut regimine ducis atque potentioris principis vivebant, tutelam exterorum quaerere, aut alio ſeſe conferre, nunquam auſi fuerunt. Quod igitur in cauſa eſſe videtur, cur quondam in ſola fere Alemannia non vero in reliquis germaniae provinciis Pſalburgeri fuerint cogniti, et cur neque emigrationes e terris Duci et cuicumque potenti Principi ſubjectis crebriores eſſe potuerint. Adeo in vindicandis ſuis juribus tenaciſſimi fuerunt Status imperii, ut in A. B. ſubditos jugum originariae ſubjectionis abjicere quaerentes cum belluis aequiparaverint. Licet vero A. B. illos, qui corporaliter ac realiter alibi tranſeunt, pro Pſalburgeris haberi nolit: nec inde tamen ſequitur, diſceſſum ſine ſuperioris venia unquam civibus fuiſſe liberum. Sic ſuo ſe jugulavit gladio LUDWIGVS c. l. not. m. interea cives intra ſines germaniae ex una civitate in aliam ſaepius transmigraviſſe docet Perill. PUFFENDORF T. I. obf. 80. p. 195. ſeq.

alii denique ex ordinatione camerale P. II. Tit. 14. (1)
 §. XXX.

Neque III) aduersatur, quod hac in re ad inueteratam et indubitam observantiam tanquam ad asylum libertatis germanicae confugiant (m). Neque IV) quod non nulla Iudicii imperii aulici praejudicia sibi praesidio esse jubeant, ut: 1) conclusum d. 10. jan. a. 1736. In Sachen des Stifts Basel Stände und Unterthanen wider den Herrn Bischof alda / (n) quod extat in ill. MOSERI altera und neuern Reichs Hofraths conclus. P. I. p. 15. 2) conclusum a. 1732. In Sachen des Handelsmann Buch zu Nürnberg wider den Magistrat daselbst. (o) conf. MOSERI Auserlesene R. H. concl. Stück I. p. 407. 3) conclusum d. 8. mart. 1723. In Sachen Schum wider den Königin

(1) Loquitur ordinatio cameralis l. c. de subditis ob malam causam aufugientibus. Quo igitur conatu, ex verbis: dafür dieselbe ausgeleitete Dräuer keine Freiheit schüßen soll, non malefarios facultatem discedendi habere, quisquam colligere velit, nescio.

(m) jus prohibendi emigrationem ab arbitrio Principis dependet: Ergo jus negativum praeccludit, sic, ut observantia subditis praesidio esse nequeat. Excell. L. B. de Cramer opusc. VIII. T. II. et Nebenstunden P. VI. Et. I. S. 7. f. 9. fg.

(n) Ex his verbis: nachdem der Herr Bischof sich erkläret, daß er den Unterthanen des Stifts niemahls verbotten, auch nicht zu verbieten gedente, Kaiserl. oder Reichs Militair-dienste anzunehmen dilucide patet, Episcopum tamen subditis apud exteros stipendia mereri, nec non extra causam militiae discessum facere abnuisse.

(o) Hoc conclusum casum praesupponit specialissimum, ideoque mihi quidem obviare non videtur. En verba: Zumahlen nach Gelegenheit der diesfalls fürwaltenden Umständen.

nig von Preussen als Herzog von Magdeburg, (p) quorum omnium summam dedit necessariam Perill. STRUBEN c. l.

§. XXXI.

Neque V) argumenta, quibus ad tuendam suam opinionem utuntur, mihi obviant illativa, ut: 1) pactum inter Episcopum Ratisbonensem et Ducem Bavariae a. 1213. iustum, quod exhibet LVNIG. in archivo imperii part. spec. cont. 2. Unter Pfalz und Bayern p. 126. (q) 2) Litterae a FRIDERICO I. Rege Borussiae d. 11. Januar. 1703. ad LEOPOLDVM Imperat. missae. FABRI Staatskanzley P. VIII. p. 861. (r) 3) Privilegium Praesuli Mo-

(p) Cf. §. XIX. cui SCHVMMO, Parochi Magdeburgensis filio, frustra, exacto studio academico, a Rege studiorum praemium et congruam pro sua conditione petenti sustentationem, ideoque oblatum sibi causarum patrocinium in terris Hadelensibus et munus Actuarii in ditione Hamburgensi suscipere coacto Borussiae conquistores propterea, quod rarae magnitudinis corpore esset, infidias struxerant: Magistratus vero Hamburgensis, hac de re in iudicio imperii aulico conquestus, in causa obtinuit. Sed quid mirum, ubi iusta praecessit emigrandi causa ob quam vitae tacitae permissionis emigrare licet? (§. XV.) At liberum

hominem contra jus fasque aut retinere, aut abeuntem vi revocare velle, servitutis nendum liberi arbitrii indicium est, quod pugnat cum libertate germanorum, adeo, ut quis subditus hac de re justam conquerendi causam habeat.

(q) Verba sunt: "Neuterorum debet vasallum et ministerialem vel hominem alterius sibi in castellanum vel quocunque alio modo assumere nisi de ipso alteri velit justitiam exhibere." Inde vero hoc inter Episcopum et Ducem, ne subditi tutelae unius in praedudicium alterius sese committerent, convenisse patet.

(r) Quidam juvenes nobiles a KAERRIZ, equites Silesiaci, Re-

guntino eum in finem ab Imperatore concessum, ne subditi ejus in alterius potestatem discedant (s) LAMMERZ de praeceminentia sedis Moguntinae §. 32. 4) Recessus inter Principes atque ordines provinciales initi, quibus plerumque caveri solet, ne subditis libertas vlllo modo delibetur. (r) 5) Objiciunt, quod Principes alioquin sua abuti possint potestate. (v) 6) Omnem rei decisio-

gi Borussiae ministrantes, a regimine Wolaviensi revocabantur. Rex autem eodem jure hos retinebat, quo SCHVMMIVM revocasse antea dixi.

(r) Equidem vero exempla haud desunt, quae, Imperatores quicumque lege publica saepius sanxissent, quod deinde vni vel alteri ordinum imperii per privilegium speciatim firmarunt, probant. Sic quamvis Imperator atque Status imperii iam a. 1356. in Comitibus imperii Pfalburgerorum procaciam fregissent: speciale tamen privilegium Episcopo Argentorateni fuisse concessum, ne quis subditos ejus recipiat, docet LUDWIG in comment. ad A. B. tit. XVI, not. r) seqq. Sic simili quoque privilegio sedes Moguntina in suis terris retinendi subditos potestatem obtinuisse videtur, quo, tempore medii aevi ordinibus imperii

quam saepius superioritatis territorialis partes ab Imperatoribus sunt concessae, quod instar omnium expedivit perill. STRUBEN IV. Zhl. der Nebenstunden XXII Abhandlung vom Ursprung der Landeshoheit.

(s) Sub libertate subditorum in genere facultas emigrandi non continetur, nisi de hac in specie aliunde constet.

(v) Tantum adest, ut placentia principum abreptus emigrationem dissuaderem, ut potius filum reipublicae bene constitutae ducens, principem potestate sua abutentem iuri emigrandi ansam praebere pluries dixerim; subditi autem de Principe, populi fidem injuria, libertatem servitute, et amore odio fere tyrannico remunerante in supremis Imperii Tribunalibus iusto conqueruntur. STRUBEN Vind. juris vendandi Nobilit. Germ. §. V.

decisionem ex jure Romano (*) petendam esse existimant.

§. XXXII.

Sic neque subditis germaniae mediatis sub praetextu stipendia apud externos merendi, neque ob aliam causam, nisi jus emigrandi obtineat, sine superioris permisso fines germaniae animo patrios relinquendi lares transgredi esse liberum, nequitiam vero vitio dedisse MAXIMILIANO II. Imperatori, quod, cum pro salute germaniae publica in prohibenda emigratione excubaret, libertatem germanicam delibare animum induxerit, idcirco hanc quoque fictam et nullius roboris ac momenti esse objectionem, fucataque omnem quam sibi hac in re arrogat libertatem, me planum fecisse abundeque demonstrasse arbitror. Sic vero de summa justitia Caesarei Edicti, Viennae d. 1. Jul. a. 1768. signati, in frangenda germanorum emigrandi audacia, a tempore ultimi belli corroborata, servata et ab omni objectione hominumque injuria vindicata eo magis laetor, quo felicior JOSEPHO II. *Justissimo ac Augustissimo Imperatore est Germanorum populus.*

MEM-

(*) Magis ridetur hodie applicatio juris Rom. in jure publ. Germ. PÜTTER. l.c. §. 171. Nec, si a transmigratione ex una in aliam Romanorum provinciam discesseris, tantam fuisse liber-

tatem, qualem ex CICERONE vulgo monstrare conantur, invenies. SIMON l.d. th. 3. c. 1. pag. 622. n. 5. 6. SCHEFFER §. 7.

G

MEMBRVM III.

JVRE RERVMPVBLICARVM GERMANIAE
SPECIALIVM.

§. XXXIII.

Ius publicum germanicum in genere excipit speciale. Quemque autem Statuum imperii suos subditos, ne in alterius discedant territorium, iusto coercere posse haud dubito, cum quisque Status in suo territorio tantum valet, quantum Imperator in imperio. Atque adeo Leges Statuum emigrationem in genere prohibentes hanc quoque prohibitionem tacite continere, eoque in dubio esse interpretandas adfirmo. Subditi Witgensteinenses cum a. 1725. catervatim in terras Brandenburgicas discederent, Comes hos civitatis desertores se veris persecutus est sanctionibus: Et divus CAROLVS Hassiae Landgravius tunc eandem, quam, seditione subditorum in alterius Ordinum imperii territorio oborta, constitutiones imperii praecipunt, Comiti Witgensteinensi tulit opem; ipse vero suos simul subditos, quantumvis singuli emigrabant, eo discessuros coercuit. (y)

§. XXXIV.

Vix tamen Status imperii iusto illos remorari videntur subditos, qui sub hac conditione, vt totius imperii servitio five civili, in supremis imperii Tribunalibus; five militari, in exercitu imperii sese consecrarent, discedunt. Hanc tueor sententiam concluso Consilii imperii aulici: in Sachen der Stritschen Unterthanen wider

(y) Vi constitutionis d. 27. August. a. 1725. promulgatae.

ber den Herrn Bischof von Basel. (z) Nisi emigraturus singularem profiteatur rerum domesticarum (a) seu patriae suae peritiam; aut quod ipsi status sive ad tuendas suas provincias, sive ad parandum militum numerum cuique pro sua cuiusque circuli conditione impositum subditorum copia indigeant.

§. XXXV.

Tam vero Status imperii in restringenda emigratione legislativam exercuisse potestatem, quam civitates quoque mediatas vi autonomiae resignationes civitum ad nonnullas conditiones et consensum magistratum adstrinxisse, germania exemplis abundat. Extant hujusmodi prohibitiones, ut nonnulla ex omni ordinum genere exempla in medium proferam, in Electoratu Brandenburgico: (b) in Ducatibus Holsatō Gottorpiensi (c) et BrunsvicoLuneburgico partis Quelpherbitanae: (d) in Landgraviatu HassoCassellano: (e) in Comi-

(z) Cujus §. XXX. not. (n) mentionem feci.

(a) Modo Imperans discessuri rationibus simul boni consulat, easdemque, quae eidem alibi obveniunt, praestet conditiones.

(b) Lex regia d. 17. Novbr. 1765. promulgata et in regula ad vasallos et militiae adscriptos restricta.

(c) Teste AD. HENR. LACKMANN in der Einleitung zur

Schleswig-Holsteinischen Histor. Th. II. S. 452. et 459. n. ee)

(d) Illustr. HAEERLIN in annotat. ad Schmauff. p. 716.

(e) De Hassia quidem FERREARIUS MONTANVS in usu feudorum L. 6. c. 3. circa fin. p. 163. naturalem testatur emigrandi libertatem ibi legibus et moribus adprobatam; sed contrarium evincunt Ketter in den Hess. Nachrichten 2t. Saml. S. 222. et ordinationes patriae,

Comitatibus Hennebergico (f) et Witgensteinensi. (g)
 Ex statutorum multitudine et quidem civitatum impe-
 rialium, Lubecensia, (h) et Eslingensia, (i) quibuscum
 Argentoratensia (k) conspirant; mediatarum vero civi-
 tatum, Lauenburgica (l) et Osterotensia (m) huc referre
 libet. Quod reliquum est id omnium provinciarum est
 commune, ut nemo subditorum neque in iis terris, ubi
 census viget emigrationis, quem nec immerito univer-
 salem

quas celeberr. KLEINSCHMIDT
 ad haec tria retulit capita 1) ge-
 gen die frembde Werbungen, 2)
 die Ausertretung auffer Landes-
 herzhaupt, 3) die Annnehmung
 frembder Kriegsdienste, earum-
 que dedit indicem in der Sam-
 lung Hess. Landesordn. S. 498.
 ubi sub lit. f. pro $\frac{1}{2}$ Mart.
 1732. legendum est $\frac{1}{4}$ Mart.
 1732. His adde totidem ordi-
 nationes, a) d. 1. Febr. 1688.
 b) 27. Ian. 1701. c) 4. Ian. 1717.
 d) 4. April. 1725. e) 27. Aug.
 1725. f) 3. Jun. 1727. g) 1. Jul.
 1740. h) 27. Maji 1748. i)
 27. Febr. 1753. k) 12. Febr.
 1756. l) 20. Februar. 1760;
 aequae promulgatas, quas pars
 posterior collectionis exaequa-
 bit. Refer huc etiam bina re-
 scripta Consilii rerum bellica-
 rum illustris, quod est Cassellis;
 unum quod d. 16. Febr. 1748.

et alterum quod d. 22. Nov.
 1743. prodit, ut taceam avo-
 catoria caesarea, e. g. d. 7. De-
 cembr. 1702. a Seren. H. L.
 publicata.

(f) Henneberg. Landes-Ordnung.
 Meinungen 1720. 4. B. 5. C. 3. S. 2. 3. S. 191. seq.

(g) §. XXXIII. dissert.

(h) MEVIUS ad jus Lub. l. c.

(i) KNIPSCHILD de jure et
 priv. civit. L. 2. c. 29. p. 161.

(k) Straßburger Bürgerord-
 nung, Tit. vom Bürgerrecht auf-
 sagen und Straßburger Schwör-
 brief circa fin. SCHMIDT de cen-
 su emigr. p. 6. et 29.

(l) PVFEND. T. III. obs. p.
 290. in app.

(m) Art. XII. PVFEND. T.
 II. p. 247. in app.

falem appellant consuetudinem, (n) neque in iis, ubi obtinet der freye Zug, (o) sine superioris aut magistratus permiffu difcedere queat.

§. XXXVI.

Jam fatis de jure emigrandi. Reftat, ut nunc de crimine emigrationis in fectione quarta verba facerem. fed multis praepeditis cauffis, quominus promiffio ftarem, reliqua in fpecimine altero pertractare apud animum conftitui.

(n) Magnificus ac Perill. bürgerl. Diechftigel. der deutſchen primus Academiae Marburgenſis Cancellarius, ac immortale Th. 2. S. 3472.
 (o) HARPRECHT de jure emigrandi reſtricto S. 13. et 16.

COROLLARIA.

Perpetua Hebraeorum ex aurium perfoſſione ſervitus ad Sponforem noſtrum IESVM CHRISTVM non eſt referenda.

Finis Iuris Canonici non eſt aeterna beatitudo.

Vocatio ad Miniſterium praefentationi non ineſt, niſi ſpeciali titulo fit acquiſita.

Ius circa ſacra Maieſtaticum prorsus diverſum eſt a Iure Episcopali abuſive ſic dicto, quod Principes Evangelici ex conſenſu Eccleſiae ejuſdem religionis in eaſdem exercent.

Puer-

Puerpera secundum VLPPIANVM () sana vigiliis non eget, quas homines nobilium praediales s. proprios ceteroquin ob familiae valetudinem noctu agere oportet.*

(*) in L. 2. §. 4. D. si quis caut. et L. 14. §. 2. D. de adil. edicto.

Fatua est etymologia vocis Cattorum a nonnullis prodita. Virtuti gentis id convenit nomen. Rectius a Celtico vel Gallico Cat, derivatur, quod sive bellum sive vineam s. machinam bellicam, quae faciebat duci ad suffodiendum murum, denotat. Saepius autem Germanorum populi ab instrumentis bellicis cognominari solent.

ERRATA EXTANTIORA.

- Pag. 6. not. l. lin. 2. 1787. lege 1687.
- 10. — — 12. intrinsecam lege intrinsecam.
- 11. not. b. lin. 18. affixum lege affixam.
- 12. not. c. in fine 3. St. 1768. 8v. p. 639. l. d. §. 4. lege Götting. Anzeig. 1768. Stück 8. S. 639. dele l. d. §. 4.
- 15. not. i. lin. 1. vide lege videatur.
- 16. §. X. lin. 4. satisfactorius leg. satisfacturum.
- 24. not. e. lin. 6. ex indifferentia actionis lege ex indifferentia actionis collecta.
- 25. not. g. lin. 1. hanc lege hunc.
- 32. §. XX. lin. 9. Maecenas Excellentissimus L. B. de Beehr leg. Mathias Ioannes a Beehr.
- 34. lin. 6. vernacula nostra lege vernacula lingua.
- 42. — 7. existimant — existimant)

(x225 7030)

Farbkarte #13

B.I.G.

ATIO POLITICO-IVRIDICA INAVGVRALIS
SISTENS
DE

**E SVBDITORVM
EMIGRANDI**

1769, 1.

RIMIS EXTRA TABVLAS PACIS
WESTPHALICAE RESTRICTO
SPECIMEN PRIMVM

QVAM
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SSIMO AC POTENTISSIMO PRINCIPE
DOMINO
INO FRIDERICO II.
HASSIAE LANDGRAVIO RELIQA

IN ACADEMIA HASSO-SCHAVENBVRGICA
IS IVRECONSULTORVM ORDINIS INDVLTV

PRAESIDE
VIRO ILLVSTRI ET CONSULTISSIMO
EINH. ABRAH. MOELLER

CT. ET PROF. PVBL. ORD. ORDINIS SVI H. T. DECANO
O AC PRAECEPTORE SVO AETERNVM COLENDO
PRO LICENTIA

IN VTROQVE IVRE HONORES AC PRIVILEGIA DOCTORIS
LEGITIME CAPESSENDI
LLENTISSIMORVM ACADEMIAE PROCERVM
PVBLICO EXAMINI SVBMITTIT AVCTOR
INES CHRISTOPHORVS KRVG
NIDERZELLA - HASSVS.

D. *IVNII cl b CC LXIX. H. L. Q. S.*
NTELI II IMPRIMEBAT I. G. ENAX, A. T.